

ИНФОРМАТИКА ВА ТЕХНОЛОГИЯҲОИ АХБОР

*Вазорати таълими халқи
Республикаи Ўзбекистон тасдиқ намудааст*

Китоби дарсӣ барои донишомӯзони синфҳои
6-уми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ

Нашри сеюми аз нав коркарда ва такмилшуда

ТОШКАНД – «O‘ZBEKISTON» – 2017

УЎК 004(075)
КБК 32.81я72
I-74

Гурӯҳи муаллифон:

Б. Болтаев, М. Маҳкамов,

А. Азаматов, С. Раҳмонқулова

Муқарризон:

Ф.М. Зокирова – профессори Донишгоҳи технологияҳои ахбори Тошканд, доктори илмҳои педагогика;

Х. Комилова – муаллимаи фанни информатикаи мактаби таълими миёнаи умумии рақами 254-уми ноҳияи Шайхонтоҳури шаҳри Тошканд.

Аломатҳои шартӣ:

– савол ва супоришҳо

– машқҳо

– вазифаи хонагӣ

Аз ҳисоби маблағҳои Бунёди мақсадноки китоби республика бадои ичора чоп шудааст.

ISBN 978-9943-01-445-9

© Б. Болтаев ва дигарон, 2009, 2013, 2017
© ХЭТН «O‘ZBEKISTON», 2009, 2013, 2017

МУҚАДДИМА

«Фарзандонамон нисбат ба мо донишманд, боақл, доно ва албатта, хушбахт бояд бошанд».

И.А. Каримов

Донишомӯзони азиз! Шумо бо кӯмаки китоби дарсии «Информатика ва технологияҳои ахбор»-и синфи 5-ум соҳиби малака ва маҳорати аввалин оид ба истифодабарии яке аз воситаҳои технологияи замонавии ахбор – компютер шудед. Ҳамчунин, маълумот ҳосил кардед, ки компютер воситаи таълимдихӣ, ҳисобу китоб, тасвир, таҳрир, истироҳат ва кор бо ахбор аст.

Бо технологияҳои замонавии иттилоотӣ (ахбор) кор бурда таъвоҷи, барои насли наврас зарур мебошад. Аз ин сабаб дар дарси «Информатика»-и синфи 6 ба Шумо донишҳои шавқовар ва аёнӣ оид ба вазифаҳо ва имкониятҳои барномавии кор бо матн, ки яке аз таъминоти барномаи компютерҳои замонавӣ ба ҳисоб меравад, дода мешавад.

Бо кӯмаки китоби дарсии мазкур таҳия ва тайёр кардани матро меомӯzed, ҳангоми машғулиятҳои амалӣ дар компютер метавонед онро таҳрир намоед ва ороиш диҳед.

Ба фикри мо, фани «Информатика ва технологияҳои ахбор» на танҳо кӯмакрасони доимӣ ва воситаи сабукгардонии коратон аст, балки дар иҷрои корҳои амалӣ ва фатҳи қуллаҳои нав ба нав хизматрасон ҳам мегардад.

Донишомӯзони гиромӣ! Мо боварӣ дорем, ки китоби дарсии мазкур ба Шумо дар ҳустуҷӯ ва тадқиқотҳо бо ёрии компютер ёрӣ мерасонад.

Дарси 1

МУҲАРРИРОНИ МАТН

Донишомӯзони азиз! Шумоён дар синфи 5 бо клавиатура ва навиштани матн бо ёрии он шинос шудед. Фикр мекунем, ки ба саволи хат барои чӣ зарур аст, ҷавоби шумоён тайёр. Дар дарси мазкур сухан дар бораи вазифаҳо ва имкониятҳои истифодабарии техникаи компютерӣ меравад. Дар хотир доред, ки қисми қорбарии барнома дар экран ва имконияти истифодабарии он, **интерфейси** он номида мешавад.

Калимаҳои асосӣ: хат, муҳаррирони матн, протсессорҳои матн.

АЗ ТАҲРИХИ ХАТ

Аз таърих маълум аст, ки усули аз ҳама қадимаи маҳфуз доштани ахбор хат мебошад. Мисоли равшани он расмҳо ва навиштаҷоти деворҳои ғорҳо мебошад, ки дар онҳо одамони қадима ҳаёт ба сар бурдаанд. Дар тӯли бисёр асрҳо технологияи санъати хатӣ тағйир наёфта, танҳо воситаи хатнависӣ тақвир ёфтааст.

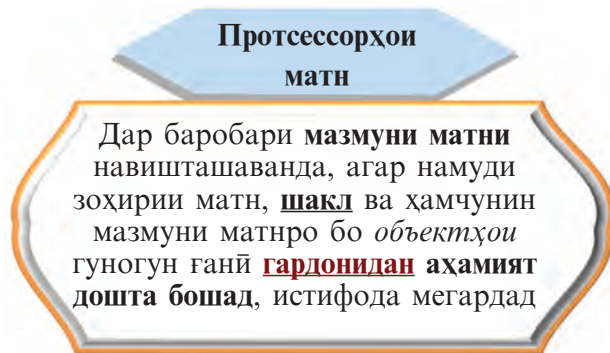
			
Девори сангӣ	Санғҳо	Пӯстҳо	Папирус
			
Коғаз ва пар	Коғаз ва перо	Коғаз ва ручка	Мошини хатнависӣ

Расм ва матни бо усули болой тайёршударо тағйир додан зарур шуд: чӣ кор кардан мумкин, чӣ қадар вақту меҳнат сарф мегардад, хароҷот чӣ қадар мешавад?

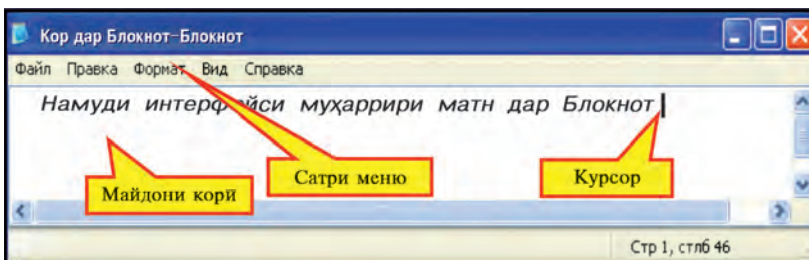
МАЪЛУМОТ ДАР БОРАИ МУҲАРРИРОНИ МАТН

Пайдошавии компютерҳо ва истифодабарии технологияи онҳо санъати хатнависиро ба кулӣ тағйир дод. Барои сабту ҳифз, аз-навкоркард ва чопи матнҳо ба коғаз бисёр барномаҳо таҳия шудаанд. Ҳамаи онҳо ба **ду навъ** тақсим мешаванд: муҳаррирони матн ва протсессорҳои матн.

Масалан, китоби дарсии мазкур, ки дар эътибори Шумо аст, дар протсессори матн таҳия шуда, **расмҳо**, **ҷадвалҳо**, **рангҳо** ва дигар **оришҳо** истифода шудаанд. Ба русумҳои гуногуни компютерҳо муҳаррирони матни гуногун пешбинӣ шудаанд. Дар компютерҳои навъи яхела даҳҳо муҳаррирони матн мавҷуданд. Масалан, **Bloknot**, **WordPad** ва ғ., ки ба системаи оператсионии Windows шомиланд. Дар хотир доред, ки муҳаррирони матни **Bloknot**, **WordPad** чун **Paint** ё **Калькулятор**, ки дар синфи 5 омӯхта будед, ба кор андохта мешавад.

Ҳарчанд ном, шакли зохирии муҳаррирони матн гуногун бошанд ҳам, чараёни кори онҳо асосан яхелаанд. Элементҳои асосии муҳаррирони матн – **майдони корӣ**, **курсор** ва **меню** аст, ки дар расми поёнӣ нишон дода шудааст.

Майдони корӣ. Муҳаррири матн ҷойи махсуси «майдони корӣ»-ро ҷудо мекунад. Майдони корӣ саҳифа барои навиштани матн аст. Матни воридшаванда дар майдони корӣ инъикос меёбад.

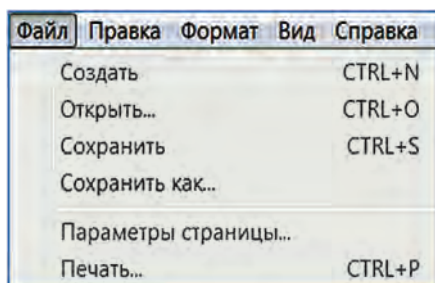
Курсор. Мавқеи майдони кориро, ки ба он аломати аз клавиатура воридшаванда гузаронида мешавад, нишон медиҳад. Курсор одатан дар намуди хатчаи горизонталӣ ва вертикалӣ аст.

Сатри меню. Маҷмӯи фармонҳои махсус ё ҳаракатҳо **меню** номида мешавад. Бо кӯмаки онҳо мутолиаи матн аз хотира, сабти матн, хотира, ҷоп барин амалҳо иҷро мешаванд.

Муҳаррирони матн асосан бо меню аз якдигар фарқ мекунанд. Фармон ва ҳаракатҳои меню имконияти муҳаррирони матниро муайян месозад. Ҳар чӣ қадаре, ки онҳо зиёд бошанд, имконияти муҳаррири матн ҳамон қадар бештар аст.

Тамоми муҳаррирони матн вазифаҳои зерини асосиро ба иҷро мерасонанд:

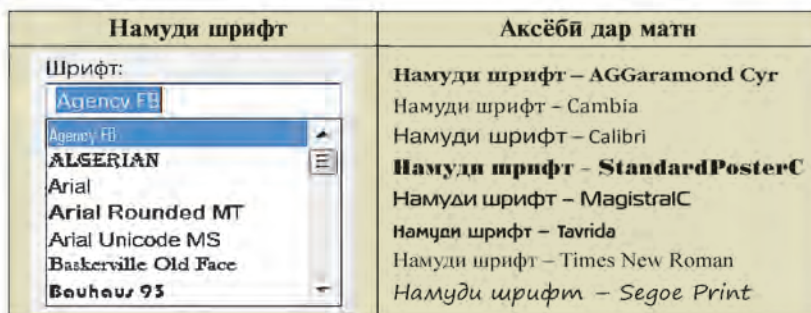
1. Ҳосил кардани файл барои навиштани матн →
2. Хондани матн аз хотира →
3. Нигоҳ доштани матн дар хотира (дар дигар ном, папкаи дигар) →
4. Ҷоп кардани матн →
5. Таҳрири матн (иваз кардан ё ки маҳв сохтани нишонҳо, калимаҳо, сатрҳо, сархатҳо абзатсҳо)

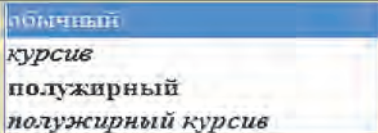

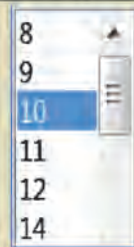
Ҳангоми кор бо муҳаррири матн ё ки протсессор истилоҳоти зеринро донистан лозим:

Шрифт (немисӣ) – ҳарфҳои алифбо (масалан лотинӣ, кириллӣ, арабӣ, юнонӣ ва ғайра), рақамҳо ва нишонаҳои гуногун

Ба хосиятҳои фарқкунандаи ҳуруфҳо инҳоро мисол кардан мумкин:

Шакли навишт (Ба намуди Times New Roman монанд)	Аксёбӣ дар матн
	оддӣ (обычный) <i>курсив (курсив)</i> гафси сиёҳ (полужирный) <i>курсиви сиёҳи гафс (полужирный курсив)</i>

Андоза	Аксёбӣ дар матн
	Андоза – 8 Андоза – 9 Андоза – 10 Андоза – 11 Андоза – 12 Андоза – 14

Хосиятҳо оид ба шрифти аз менюи **Format** (Формат)-и банди шӯъбаи **шрифт** интихоб мегардад.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Дар бораи таърихи матннависӣ маълумоти мухтасар диҳед.
2. Барномаи Блокнотро ба кор дароред ва дар бораи интерфейс маълумоти мухтасар нависед.
3. Вазифаҳои асосии муҳаррирони матнро гӯед.
4. Элементҳои асосии муҳаррирони матнро номбар кунед.
5. Мизи кории Windows аз Блокнот бо чӣ фарқ мекунад?
6. Фарқи имкониятҳои муҳаррири матн ва протсессори матн аз чӣ иборат?
7. Дар муҳаррири матн меню кадом вазифаҳоро иҷро мекунад?
8. Вазифаҳои муҳаррири матни Блокнот ва фармонҳои менюи Файлро шарҳ диҳед.
9. Истилоҳи сутуни чапро ба мазмуни сутуни рост мантиқан мутобиқ гардонед:

Сатри меню	Фармони хондани матн аз хотира
Маҳфуз доштан	Саҳифа барои матннависӣ
Соҳаи кор	Фармони навиштани матн аз хотира
Кушодан	Дар соҳаи кор ҷойи нишонро акс мекунонад
Курсор	Маҷмӯи фармон ва амалҳои махсус

МАШҚҲО

1. Чор сатри аввали Гимни Ўзбекистонро дар муҳаррири матни Блокнот сабт намоед. Матнро бо унвони «Гимни Ватани ман» маҳфуз доред. Намуди шрифти «Соорег» ва андозаи шрифтро дар 16 воҳид интиҳоб кунед. Файлро ҳифз кунед.
2. Муҳаррири матни Блокнотро ба кор дароред ва файли «Гимни Ватани ман»-ро кушоед. Ба давоми матн нақороти гимни Ватани моро сабт кунед. Аз гурӯҳи Шрифти менюи Формат намуди бароятон мақбулро интиҳоб кунед. Бартарияти намуди интиҳобшударо шарҳ диҳед.
3. а) матни зеринро нависед ва бо унвони «Матн» ҳифз кунед; Матн – тарзи навишти мулоҳизаҳои аз нигоҳи мазмун ва грамматика бо ҳам вобаста аст. Калимаҳои ба матн дохилшуда бо тартиби маълум ҷойгир мешаванд.
б) Барои ба намуди мазкур овардани матн хосиятҳои шрифтро тағйир диҳед.

Матн – навишти мулоҳизаҳои бо мазмун ва грамматика ба ҳам вобаста аст. Калимаҳои матн бо тартиб ҷойгир мешаванд.

4. Барои асоснок ҷавоб додан ба саволҳои поёнӣ, матни «Тарҷимаи ҳол»-ро нависед, ки аз панҷ абзатс иборат бошад.
а) ному насаб, кай ва дар кучо таваллуд ёфтаед;
б) ба синфи I кадом сол, ба кадом мактаб баромадаед, истиқоматгоҳатон чӣ гуна аст?
в) ҳоло дар синфи чанд мехонед, ба кадом фанҳо шавқ доред?
г) номи падар, кай ва дар кучо таваллуд шудааст, ҳоло дар кучо кор мекунад?
д) номи модар, кай ва дар кучо таваллуд шудааст, ҳоло дар кучо кор мекунад?

Дарси 2

ИНТЕРФЕЙСИ ПРОТССЕССОРИ МАТНИ MS WORD

Аз дарси забони модарӣ маълум аст, ки аз ҳарфҳо калимаҳо, аз калимаҳо ҷумлаҳо, аз ҷумлаҳо абзатсҳо ва аз абзатсҳо матнҳо ҳосил мегарданд. Калимаҳо аз ҳам бо фосила ҷудо шуда, ҷумлаҳо бо нуқта, савол ва ё хитоб ба анҷом мерасанд, давоми ҷумла ба майдони саҳифа нағунҷад, ба саҳифаи нав баробари ба ҳиҷо тақсим кардан гузаронида мешавад. Абзатсҳо, дар баробари саршавии сатрҳои нав оғоз меёбанд.

Калимаҳои асосӣ: протсессорҳои матн, хуччат, формат, шрифт, калима, сатр, сарсатр, матн.

ДАР БОРАИ ПРОТССЕССОРҲОИ МАТН

Протсессорҳои матн дар ҳолатҳои истифода мешаванд, ки на танҳо мазмуни матн, балки намуди зоҳирии он низ аҳамияти калон касб мекунад. Масалан, ба матн ҷойгир кардани расм ва ҷадвалҳои гуногун, тағйири ранг, андоза, шакли аломатҳо ва ғ.

Протсессорҳои матн одатан ҳангоми тайёр намудани ҳуҷҷатҳои расмӣ истифода мешаванд. Матне, ки бо кӯмаки протсессори матн тайёр карда шудааст, *ҳуҷҷат* ном дорад.

Дар ҳар гуна протсессорҳои матн барои ороиши матн рамзҳои гуногун истифода мешаванд. Дар чунин маврид гуфта мешавад, ки ҳуҷҷатҳо **андозаҳои** гуногунро моликанд. Бинобар ин, на ҳама вақт имконияти гузаронидани **ҳуҷҷати матнии андозааш** муайяншуда (форматикунонидашуда) аз як протсессор ба дигараш мавҷуд аст.

Фикрҳои болоиро ба эътибор гирифта, усулҳо ва роҳу равиши азнавкоркарди ахборро дар шакли матн дар мисоли протсессори матни **Microsoft Office Word 2010** (мухтасар **Word**) дида мебароем, ки ба маҷмӯи барномаҳои Microsoft Office 2010 дахлдор буда, ҳоло яке аз протсессорҳои матнии муқаммал ба ҳисоб меравад. Он баробари ба иҷро расонидани бисёр амалҳо аз дигар протсессорҳои матн фарқ мекунад. Интиҳоби иҷрои аксар фармонҳо ба Word бо кӯмаки **мушак** амалӣ мешавад.

«Microsoft Word» имконият дорад дар як вақт бо чанд ҳуҷҷат кор барад. Ҳар як ҳуҷҷат дар майдони кории махсуси оина ташкил меёбад, ки ба шумо маълум аст. Андоза ва тартиби ҷойгирсозии оинаро худ истифодабаранда муайян месозад. Алҳол варианти ўзбекӣ ва тоҷикии протсессори матнии Microsoft Word мавҷуд нест. Аз ин рӯ, баробари фармон ва нишондодҳо ба забони русӣ ифодаи тоҷикии онро дар тарҷума медихем.

БА КОР АНДОХТНИ БАРНОМАИ MS WORD ВА АНҶОМ ДОАНИ КОР БО ОН

Барномаи MS Word-и маҷмӯи барномаҳои «Microsoft Office 2010»-ро бо се усул ба кор даровардан мумкин аст:

– масъалаҳо дар панел муттаҳид шуда бошанд, бо ёрии пиктограммаи .

– бо ёрии ёрлиқи мизи кории Windows;

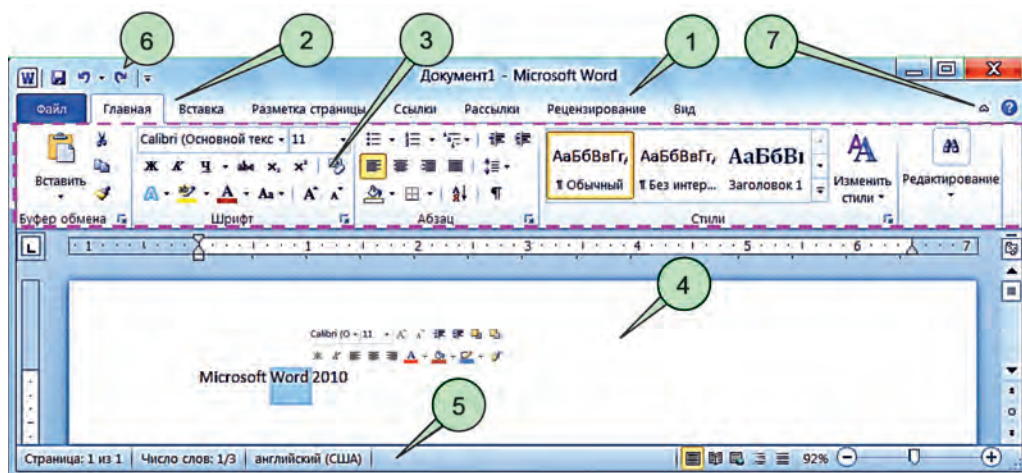
– бо ёрии интихоби пайдарҳамии тугмаҳои зерин ба амал бароварда мешавад:

Пуск → Программы (ё ки Все программы) → Microsoft Office → Microsoft Office Word 2010

Барои дар барномаи Word корро бо анҷом расонидан, пиктограммаи ё худ фармони **Выход**, яъне «**Баромад**»-и менюи файл интихоб шуда, клавишҳои **[Alt] + [F4]** яқҷоя пахш мешаванд.

ИНТЕРФЕЙСИ WORD

Ҳангоми ба кор андохтани MS Word дар экрани интерфейси он (расми поёнӣ) **сатри сарлавҳа 1**, **менюҳо 2**, **тасма 3**, **соҳаи корӣ 4**, **сатри ҳолат 5** ақс меёбад. Дар сатри сарлавҳа номи ҳуҷҷатҳои дар барномаи MS Word фаъол буда, **панели тезкор**, ки тугмаҳои дар фаъолияти корӣ бисёр истифодашавандаро инъикос мекунанд, ҳамчунин **6** тугмаҳои ақс меёбанд. Агар бар ҳуҷҷат унвон дода нашуда бошад, дар он сурат дар сатри сарлавҳа (снимок) **Документ1**) яъне **ҳуҷҷат**, ақс меёбад.

Дар сатри менюҳо ҳар як **меню** бо **тасмаи** ба худ хос (дар расми болоӣ бо штрих дар доҳили чоркунҷа нишон дода шудааст) пайваст аст. **Тасма**ҳо тугмаҳои дар кори протсессори матн ва корбарӣ бо он шароит фароҳамовардари дар бар мегирад (панели асбобҳои барномаи Paint-ро ба хотир оред). Ҳангоми корҳои амалӣ асосан аз тасмаҳои зерини менюҳо истифода мебаранд: **Файл** (файл) **Асосӣ** (Главная), **Ҷойгирсозӣ** (Вставка), **Муайянку-**

ни саҳифа (Разметка страницы), Намуд (Вид). Қисми калони соҳаи кориро дидан зарур ояд, дар ин ҳолат бо кӯмаки 7 тугма тасмаҳоро «ғундоштан» мумкин.

Тасмаҳо дар навбати худ дар объекти истифодашаванда, ҳамчунин хоси вазифа аз гурӯҳҳои мантиқии тугмаҳое иборатанд, ки бо ном якҷоя карда шудаанд. Масалан, дар расми болоӣ тасмаи менюи Асосӣ (Главная) аз гурӯҳҳои мантиқии Буфер об-мена, Шрифт, Абзатс, Стили ва Редактирование иборат аст.

Ҳар як меню дар тайёркунии ҳуҷҷат аҳамияти муҳим дорад. Масалан, бо менюи **Fayl**, ки тасмаро дар самти вертикалӣ акс мекунад, бо ҳуҷҷати корӣ ин амалҳоро иҷро кардан мумкин:

Сохранить	• Махфуз доштани (ҳуҷҷати аввала ё ки чорӣ);
Сохранить как	• Махфуз доштан (бо дигар ном ё ки папка);
Открыть	• Кушодани (ҳуҷҷати мавҷуда);
Закреть	• Пӯшидани ҳуҷҷати чорӣ;
Сведения	• Маълумотҳо дар бораи ҳуҷҷати чорӣ;
Последние	• Маротиби охирини (дида баромадани ҳуҷҷатҳо);
Создать	• Ҳосилкунии (ҳуҷҷати нав);
Печать	• Чопкунии (ҳуҷҷат);
Сохранить и отправить	• Махфуз доштан ва фиристодани (ҳуҷҷат);
Справка	• (Гирифтани) маълумот;
Параметры	• Параметрҳои (барнома);
Выход	• Баромадан (аз ҳуҷҷат).

Ҳангоми истифодаи сатри ҳолат дар бораи саҳифаи чорӣ, миқдори тамоми саҳифаҳои ҳуҷҷатҳо, забони навишт ва ғ. маълумот дода мешавад.

ИСТИЛОҲОТИ АВВАЛИН ОИД БА ҲУҶҶАТ

Дар дарси гузашта бо истилоҳи шрифт шинос шуда будед. Ҳангоми кор бо протсессори матн истилоҳоти зеринро оид ба ҳуҷҷатҳо доништан лозим.

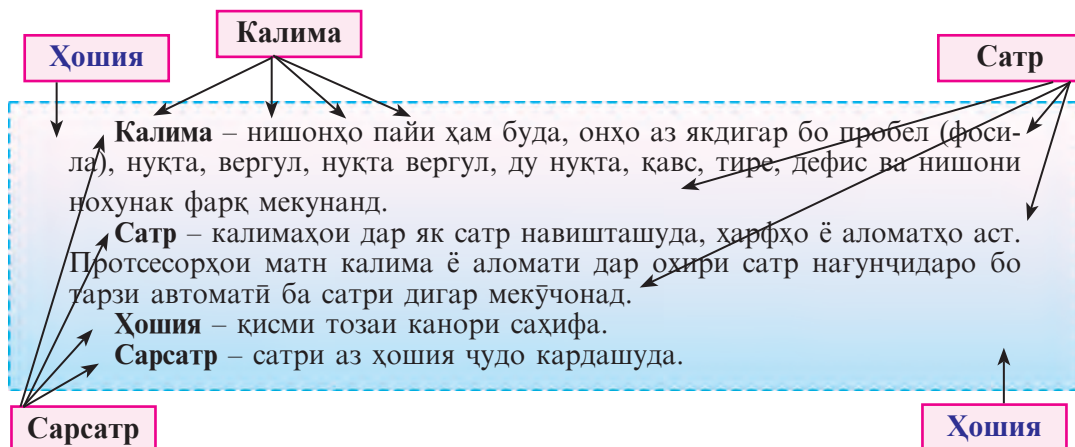
Калима – нишонҳо пайи ҳам буда, онҳо аз якдигар бо пробел (фосила), нукта, вергул, нукта вергул, ду нукта, кавс, тире, дефис ва нишони нохунак фарқ мекунанд.

Сатр – калимаҳои дар як сатр навишташуда, ҳарфҳо ё аломатҳо аст. Протсесорҳои матн калима ё аломати дар охи-

ри сатр нағунчидаро бо тарзи автоматӣ ба сатри дигар ме-
кӯчонад.

Ҳошия – қисми тозаи канори саҳифа.

Сарсатр – сатри аз ҳошия ҷудо кардашуда.

Абзатс (немисӣ: ҷудокунии матн) – пайдарҳамии сатрҳои до-
рои сарсатр. Якчанд калима оид ба як фикр дар намуди абзатс
ифода меёбад. Абзатсҳо бо ҷудокунии идоракунанда сабки на-
вишт (услуб, масалан, оддӣ, асосӣ, сарлавҳа), интервал (фосила,
фароҳии байни сатрҳо) фарқ карданашон мумкин. Барои ба аб-
затси нав гузаштан ӯ ки нигоҳ даштани сарабзатс (сатр) тугмаи
Enter пахш мегардад.

Матн – маҷмӯи сархатҳо

Фрагмент (лаҳза), (лотинӣ: порча) – асари санъат, порчаи
матн.

Саҳифа – як тарафи варақи китоб ӯ ки дафтар. Дар протсес-
сори матн саҳифа ба як қоғази чопӣ рост меояд.

Андоза – (формат) (лотинӣ: шакл медиҳам) – андоза, шакли
хаттӣ, намуди нақша, аниқ кардани фосила (интервал) ӯ ки ди-
гар намудҳо. Хусусиятҳои шрифти дар боло овардашуда ба ан-
дозаи шрифт мисол шуда метавонад.

**Яке аз хосияти муҳиме, ки барномаи Microsoft Word медиҳад,
ворисӣ буда, андозаи ҳуруфи баъдина шрифти пешина, абзатси
баъдина абзатси аввала, саҳифаи нав саҳифаи авваларо пурра
нигоҳ медорад.**

Бо баъзеи ин амалҳои протсессори матн ҳангоми кор бо **Paint**
шинос шудаед. Аз ин рӯ, бе ягон душворӣ дар амал истифода ме-

баред. Дар барномаи **Word** номгузори шуда ҳам, одатан ҳуҷчат чун барномаи **Paint** дар папкаи **Мои документи** номи мухтасараш **Документи** маҳфуз дошта мешавад.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Бартарияти протсессори матн аз муҳаррири матн дар чист?
2. Матни протсессори матн, чӣ ном дорад?
3. Усулҳои ба кор даровардани протсессори матнро дар амал нишон диҳед.
4. Дар бораи интерфeyси протсессори матни Word маълумоти мухтасар диҳед.
5. Дар сатри сарлавҳаи протсессори матни Word чӣҳо акс ёфтаанд?
6. Амалҳои менюи **File**-и протсессори матни Word-ро шарҳ диҳед.
7. Тасмаҳо дар протсессори матни Word чӣ гуна вазифаро ба иҷро мерасонанд?
8. Аз расми интерфeyси «Word» оид ба ҳуруф (шрифти), сатр, абзатс барин истилоҳот мисол оваред.
9. Аз ҳамин китоби дарсӣ дар бораи истилоҳот, аз қабилӣ ҳуруф, калима, сатр, ҳошия, абзатс мисолҳо оваред.
10. Дар бораи хосияти ворисии протсессори матни Word нақл кунед.

МАШҚҶО

1. Эзоҳи истилоҳоти сутуни чапро аз сутуни рост ёбед.

Шрифти	ҷойи ҳолӣ аз ҳудуди саҳифаҳо
Калима	мачмӯи абзатсҳо
Сатр	ҳарфҳои алифбо, рақамҳо, намуди ишораҳои муҳталиф
Ҳошия	пайдарҳамии аломатҳои, ки аз ду тараф бо пробел (фосила) ҷудо карда мешаванд
Сарсатр	пайдарҳамии сатрҳои, ки сарсатр доранд
Абзатс	пайдарҳамии калимаҳо, ҳарфҳои ё ки аломатҳои, ки дар як хат навишта мешаванд
Матн	сатрҳои, ки аз майдон дур шудаанд (гузашта рафтаанд)

2. Ба ҷойи нуқтаҳо аз сутуни рост ишораҳои дурустро ёфта, гузоред.

«Word» бо кӯмаки пиктограммаи ... панели вазифаҳо ба кор дароварда мешавад	
«Word» бо кӯмаки ёрлиқи ... дар мизи кории «Windows» ба кор андохта мешавад	
Барои анҷом додани кор дар Word пиктограммаи... истифода мегардад	

3. а) матни зеринро нависед ва бо унвони «Абзатс» маҳфуз доред:
 «Калимаҳо на танҳо бо мавзӯӣ, балки бо ғояи асосӣ ҳам якҷоя карда мешаванд. Якчанд калима оиди як фикр дар намуди абзатс ифода меёбад»;
 б) ҷумлаи якуми матн аз чанд шрифт ва чанд калима иборат буданаширо муайян кунед;
 в) барои ба ҷунин намуд овардани матни поёнӣ хусусияти шрифтро тағйир диҳед:

Калимаҳо на танҳо бо мавзӯӣ, балки бо ғояи асосӣ ҳам якҷоя карда мешаванд. Якчанд калима оиди як фикр дар намуди абзатс ифода меёбад».

4. Матни панҷабзатсаро бо унвони «Тарҷимаи ҳол», ки дар ҳона тайёр кардед, ба протсессори матни Word нависед. Бо мафҳуми абзатси забони модарӣ истилоҳи абзатси Word-ро муқоиса кунед. Ҳуҷҷатро бо унвони «Тарҷимаи ҳол» маҳфуз доред.
5. Ба саволҳои поёнӣ ҷавоб дода, ба дафтаратон маълумот нависед.
- а) ному насаби бародар, додар, хоҳари калонӣ, хоҳари хурдӣ, онҳо кай ва дар кучо таваллуд шудаанд, ҳоло дар кучо кор мекунанд ё таҳсилдоранд;
 б) баҳоҳояшон аз фанҳо.

Дарси 3

ТАЙЁР КАРДАН ВА НИГОҲ ДОШТАНИ ҲУҶҶАТ

Усулҳои дар Word тайёр кардан ва нигоҳ доштани ҳуҷҷат бисёр буда, аз онҳо мувофиқи вазъият истифода мегаранд. Барои ба хотир гирифтани ин усулҳо каме машқ бояд кард.

Калимаҳои асосӣ: тайёр кардани ҳуҷҷат, ҳолатҳои клавиатура, нигоҳ доштани ҳуҷҷат.

ТАЙЁР КАРДАНИ ХУЧЧАТ

Барои тайёр кардани хуччати матндор аввал саҳифаи нав (майдони корӣ) ҳосил карда мешавад. Ҳосил кардани саҳифаи навро дор протсессори матни Microsoft Word, дар асоси яке аз амалҳои зерин ба ҷо овардан мумкин:

1) барномаи ба кор даровардашуда, ҳосил кардани хуччати навро бо унвони **Документ1** тақлиф мекунад;

2) Аз менюи **File** фармони **Ҳосилкунӣ** (Создать) интихоб мегардад. Барои матннависӣ саҳифаи нав ҳосил мешавад;

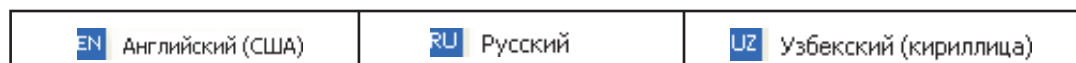
Ҷараёни тайёркунии хуччати матндор оғоз меёбад.

Маълум аст, ки матн аз ҷумлаҳо, ҷумлаҳо аз калимаҳо, калимаҳо аз ҳарфҳо ташкил меёбанд. Ба ғайр аз ин, дар матн аломатҳои китобатӣ ва дигар аломатҳои махсус ҳам истифода мегарданд. Дар тамоми ин аломатҳо клавиатура мавҷуд аст. Аз ҳамин сабаб тартиби ҷойгиршавии клавишаро дар клавиатура ҷӣ қадар хуб донед, матннависӣ ҳам ҳамон қадар осон мешавад. Барои ин аломати зарурии клавишҳоро паси ҳам зер кардан кифоя. Аломати зарурии бо клавиша зеркардашуда дар ҷойи нишондаҳандаи курсори майдони корӣ сабт шуда, курсор ба як аломат ба рост меғечад.

Ба болои баъзе клавишаҳо якчанд аломат тасвир шудааст (синфи 5). Тасвирҳои мазкур, одатан ҳарфҳо, ё аломатҳои махсусро ифода месозанд. Масалан:

Ҳангоми яке аз клавишаҳоро зер кардан, кадом ҳарф ё аломатҳои махсус дар хуччат акс ёфтаниш, ба забони дар клавиатура коркунанда вобаста. Клавиатура аз тарафи истифодабаранда интихоб гардидааст. Масалан:

бо яке аз забонҳо кор карданиш мумкин. Ҳолати забон, одатан, дар панели забон акс меёбад, ки дар тарафи ростии панели **Масъалаҳо** ҷойгир шудааст. Дар панели забонҳо 3 забон бо интихоби тугмаҳои **EN** ё ки **RU**, ё худ **UZ** акс меёбад.

Интихоби забонро бо яке аз усулҳои зерин ба амал баровардан мумкин.

✓ EN	Английский (США)
RU	Русский (Россия)
UZ	Узбекский, кириллица (Узбекистан)

Усули 1. Бо ёрии мушак. Ҳангоми интихоби тугмаи ҳолати забон, аз рӯйхати ҳосилшуда (расми тарафи чап) тугмаи зарурӣ интихоб мегардад.

Усули 2. Бо ёрии клавишҳо. Дар панели ҳолати забон акс ёфтани ҳолати зарурӣ, бо ҳамвора пахш шудани клавишҳои **Alt** (ё ки **Ctrl**) ва **Shift** такрор меёбад.

Клавиатура ба ғайр аз ҳолати забон дар ҳолати «**регистри поёни**», ё «**регистри болоӣ**» мешавад. Компютер нав ба кор дарояд, клавиатура дар ҳолати (режими) регистри поёни меистад.

Ҳангоми зер кардани клавиши аломати махсус дар ҳолати регистри поёни, ба ҳолати забон мос ҳарфҳои хурди Алифбо ё ки аломати махсуси қисми поёнии клавиш ба экран мебарояд.

Масалан, дар регистри болоӣ:

 ҳангоми пахши клавиш аломате, ки ба экран бароварда мешавад	Клавиатура дар ҳолати алифбои лотинӣ: b
	Клавиатура дар ҳолати алифбои кириллӣ: и
 ҳангоми пахши клавиш аломате, ки ба экран бароварда мешавад	Клавиатура дар ҳолати алифбои лотинӣ: 3
	Клавиатура дар ҳолати алифбои кириллӣ: 3
 ҳангоми пахши клавиш аломате, ки ба экран бароварда мешавад	Клавиатура дар ҳолати алифбои лотинӣ: /
	Клавиатура дар ҳолати алифбои кириллӣ: .

Барои ба экран баровардани аломатҳо дар ҳолати регистри болоӣ баробари клавиши **[Shift]**, клавишҳои зарурӣ пахш мегардад. Дар регистри болоӣ ба ҳолати забон мос сарҳарфҳои Алифбо ё аломатҳои қисми болоии клавиш, ба экран мебарояд.

Масалан, дар регистри болоӣ:

 ҳангоми пахши клавиш аломате, ки ба экран бароварда мешавад	Клавиатура дар ҳолати алифбои лотинӣ: B
	Клавиатура дар ҳолати алифбои кириллӣ: И
 ҳангоми пахши клавиш аломате, ки ба экран бароварда мешавад	Клавиатура дар ҳолати алифбои лотинӣ: #
	Клавиатура дар ҳолати алифбои кириллӣ: №

	хангоми пахши клавиш аломате, ки ба экран бароварда мешавад	Клавиатура дар ҳолати забони лотинӣ: ?
		Клавиатура дар ҳолати забони кириллӣ: ,

Баъзан зарур аст, ки қисми матн танҳо бо ҳарфҳои калон навишта шавад. Дар ин сурат клавиши **Caps Lock** истифода мебардад. Бо пахш намудани ин тугма индикатори **Caps Lock** дар қисми болоии ростии клавиатура фурузон шуда, клавиатура ба ҳолати дохилкунии сарҳарфҳо (на ба регистри болоӣ) мегузарад. Тугмаи **Caps Lock** бори дигар пахш шавад, индикатори **Caps Lock** хомӯш шуда, клавиатура ба ҳолати ҳарфҳои хурд бармегардад.

Барои навиштани ҳарфҳои калон пахш кардани клавиши **Шифт** -ро фаромӯш накунед!

Агар танҳо ҳарфҳои калонро навиштан зарур ояд, аз клавиши **Caps Lock** истифода баред!

Дар забонҳои ўзбекӣ барои навиштани ҳарфҳои **О‘, о‘, G‘** ва **g‘** муаммоҳо мавҷуданд. Барои навиштани онҳо а) аз ҳарфҳои **О, о, G, g** заруриашро менависанд; б) пробел (фосила)-ро зер карда, аломати «‘» навишта мешавад; в) пробел кушода мешавад. Калимаҳои дар забони ўзбекӣ, ки бо иштироки ҳарфҳои **О‘, о‘, G‘** ва **g‘** навишта шудаанд, ба истилоҳи калимаҳои барномаи **Word** зид ҳастанд. Зеро калимаҳои «**bo‘g‘in**» (ҳичо) дар забони ўзбекӣ барои **Word** ба 3 калима: «**bo**», «**g**» ва «**in**» табдил меёбад.

ҲИФЗ КАРДАНИ ХУЧЧАТ

Хуччати ҳосилшуда бояд дар хотира сабт шавад. Барои ин то ба охир навиштани хуччатро интизор шудан шарт нест. Одатан, бо оғози даровардани матн онро ба диск сабт кардан ба мақсад мувофиқ аст. Чунки бо сабабҳои гуногун компютер метавонад хомӯш шавад. Дар ин ҳолат, дар диск нусхаи охири сабтшудаи хуччат боқӣ мемонад.

Чӣ хеле, ки гуфтем барои ҳифз кардани хуччат агар он бори аввал ҳифз шуда истода бошад, аз менюи **File** фармони **Ҳифз кардан** (Сохранить) ё «**Ин тавр ... ҳифз кардан**» (Сохранить как ...) интихоб мешавад. Дар натиҷа чун дар барномаи **Paint** дар экран оинаи мулоқоти **Ҳифз кардан** ҳосил мешавад.

Агар ҳуҷчатро бори аввал ҳифз кунем, ба он ном додан зарур аст. Барои ин:

➤ Аз ҷониби барнома тавсия гардида, масалан: бо унвони Документ 1 ё ки бо у номи қисми матни саҳифаи якум маҳфуз доштан;

➤ бо номи аз тарафи истифодбаранда додашуда ҳифз кардан (масалан, оид ба мавзӯи: Ватан-Модар – иншо ё Тавсифномаи ман ё Кори лабораторӣ 1; оид ба соҳаи истифодабарии ҳуҷчат: Иншо аз Забони модарӣ ё Ҳуҷчатҳои ман 1 ё Физика Лаб 1).

Ба ҳуҷчати нави ҳифзшаванда дар папкаи ҷорӣ номи ҳуҷчати пештараро дода, таклифи «Заменить» (ивазкуни)-и барнома дода шавад, ҳуҷчат аввал маҳв гашта, ҳуҷчати нав ҷояшро мегирад.

Папкаи зарурӣ (**Папка**) интиҳоб шуда, номи файл (масалан, «Реферат аз Информатика») ро навишта, тугмаи «**Ҳифз кардан**» (**Сохранить**) пахш мегардад. Ҳангоми «**ҳифзи ҷорӣ**» аз панели тезкор ё фармони **маҳфуз доштан** интиҳоб мегардад. Агар файли пештар сабтшударо бо номи нав ё ба папкаи нав навиштан зарур бошад, фармони (**Сохранить как...**) «**Ин тавр ҳифз кардан**»-ро аз менюи **Файл** интиҳоб менамоем.

Ҳар гоҳ матни навиштаистодаро ҳифз кунед!
Барномаи MS Word ҳам дар вақти муайянгардида ҳуҷчати ҷориро маҳфуз медорад.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Барои офаридани ҳуҷчати нав дар барномаи «Word» кадом амалҳо иҷро карда мешаванд?
2. Бо кӯмаки кадом панели асбобҳо саҳифаи нав мекушоед.
3. Усулҳои ҳосилкунии ҳуҷчати навро дар амал нишон диҳед.
4. Клавиатура дар чӣ гуна ҳолатҳо шуданаш мумкин?
5. Ҳангоми пахш кардани клавиатура дар он кадом аломат дар экран пайдо мешавад?
6. Ҳолатҳои регистри поёнӣ ва регистри болоиро нишон диҳед.
7. Барои навиштани сарҳарфҳо ба таври илова кадом клавиш (тугма) пахш карда мешавад?
8. Бо кӯмаки кадом тугма танҳо ба навиштани сарҳарфҳо гузаштан мумкин аст?
9. Усулҳои маҳфуз доштани ҳуҷчатро дар амал нишон диҳед.

МАШҚҲО

1. Маълумотҳои дар хона тайёркардаатонро ба давоми хуччати «Тарчимаи ҳол» навишта, бо номи «Тарчимаи ҳол 2» ҳифз кунед. Барномаро пӯшед.
2. Барномаи Microsoft-Word-ро ба кор дароред. Ба хуччат «Кори клавиатура» ном диҳед. Матни зеринро ҳосил кунед ва барномаро пӯшонед.
№1: Хуччатҳо- Хуччатҳо – DOCUMENTS – Документы.
№2: ReGiStRu болой <> **БА ХИЧО ЧУДОКУНИ** – Ба ҳичо чудокунӣ.
3. Барномаи Microsoft-Word-ро ба кор дароред. Дар хуччат матни «Microsoft Word»-ро навишта, бо унвони «Бо номи аввал маҳфуз кардан» ҳифз кунед. Барномаро пӯшонед.
4. Хуччати «Бо номи аввал маҳфуз кардан»-ро кушода, дар давоми матн нақли барномаро (2010) нависед ва бо номи «Бо унвони дуум дар дигар папка маҳфуз доштан» дар папкаи чорӣ нигоҳ доред. Барномаро пӯшонед.

5. Хуччати «Бо унвони дуум маҳфуз доштан»-ро кушода, дар давоми матн матни «усулҳои маҳфуз кардан»-ро нависед. Хуччатро бо номи «Бо номи дуум дар дигар папка маҳфуз кардан» дар дохили папкаи чорӣ бо унвони «Папкаи дигар» ҳосил карда, дар он маҳфуз доред. Барномаро пӯшонед.
6. Ба дафтар матни панҷабзатсаи «Оилаи ман»-ро нависед. Пеш аз навиштан аввал дар бораи мазмуни ҳар як абзатс нақша кашед. Нақшаатонро дар дафтар акс кунед.

Дарси 4

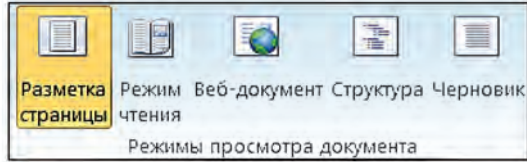
ҚОИДАҲОИ МАТННАВИСӢ ДАР WORD

Барои дар протсессори матн навиштани матн, паҳш кардани клавиш кифоя нест. Матн дар Word дар асоси нақшаи муқаммал навишта мешавад. Масалан, дар хуччати «Тарчимаи ҳол»-и навиштаатон, ҷавоб додан ба як қатор саволҳо пешбинӣ шудааст. Дар ҷараёни тайёркунии хуччати ба нақша гирифта бояд намуд, қоидаҳои матннависӣ, ҳаракат кунонидани хуччат ва имкониятҳои таҳрири матнро донед.

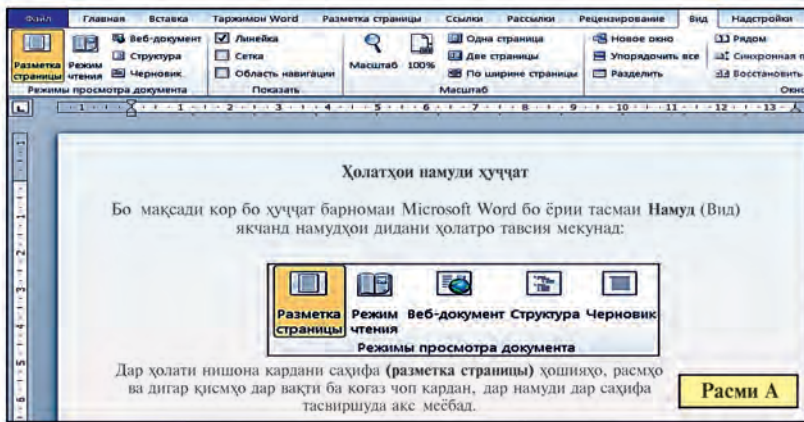
Калимаҳои асосӣ: намудҳои хуччат, қоидаҳои матннависӣ, ҳаракаткунӣ дар хуччат.

ҲОЛАТҲОИ НАМУДИ ҲУЦЧАТ

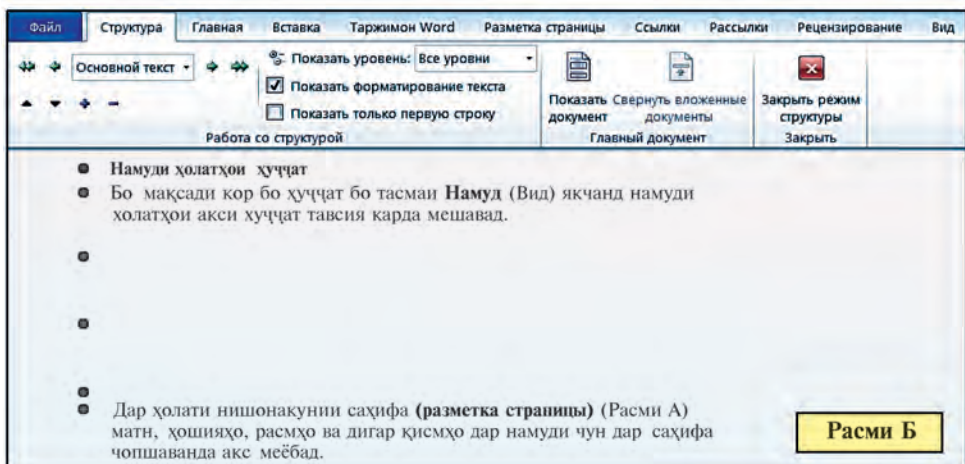
Барои коркарди ҳуҷҷат барномаи Microsoft Word ба воситаи тасмаи **Намуд (Вид)** якчанд **ҳолатҳои намути** аксунандаи ҳуҷҷатро тавсия мекунад:

Дар ҳолати **нишонакунии саҳифа (разметка страницы)** (расми А) матн, хошияҳо, расмҳо ва дигар қисмҳо чун дар саҳифаи ба чоп омодашаванда ҳосил мешавад.

Дар ҳолати хондан (Режим чтения) андозаҳои ҳуҷҷат чун дар андозаҳои экран тағйир ёфта, асбобҳои гуногун акс намеёбанд. Ин ҳолат дар вақти хондани ҳуҷҷат барои камтар хасташавии чашм пешбинӣ шудааст.

Веб-хуччат (Веб-документ) хуччатро чун дар ойинаи браузер акс мекунад. Дар ин ҳолат дар браузерҳо (масалан, бо кӯмаки **Internet Explorer**-и таркиби **Windows**) тайёркунии Web-саҳифа ва Web-ҳеччатҳо қулай аст.

Дар ҳолати **Структура** (расми В) сарлавҳаҳои хуччат вобаста ба зинаҳои структураи хуччат меғечад. Ҳолати мазкур барои дидани таркиби матн, нусхабардории қисмҳои матн, бо роҳи кӯчондан аз нав ташкил кардани матн истифода мегардад.

Ҳолати **Сиёҳнавис** (Черновик) даровардан, таҳрир ва форматикунони матнро дар назар дорад. Ҳолати мазкур барои эътибори зиёд додан ба матн истифода мегардад. Дар ҳолати сиёҳнавис MS Word баъзе элементҳоро акс намекунад.

Одатан, ҳангоми ба кор даровардани MS Word ҳолати **Нишонакунии саҳифа** акс меёбад.

ҚОИДАҲОИ МАТННАВИСӢ

Дар барномаи Microsoft Word ҳангоми ба сарҳади рости саҳифа расидан, калимаи навишташаванда ва матни минбаъда ба сатри нав ба таври автоматӣ меқӯчад.

Барои гузаштан ба абзатс клавиши **Enter** -ро пахш кардан зарур аст.

- Баъди ҳар як аломати китобат, пахш кардани клавиши фосола шарт аст. Пеш аз аломати китобат он зер карда намешавад.

- Барои ҷойгирсозии **Фосолаи қатъӣ** клавишҳои **Ctrl**, **Shift**, **пробел** якҷоя пахш карда мешавад. Дар охири сатри ҷумлаи фосоладор тиреи клавиши ёрирасон клавиши «тире» якҷоя пахш мегардад (масалан, А. Фозилов) барои ҷудо нашудан, яъне ба як сатр ғунҷондан шарт бошад, истифода мегардад.

- Аломати «**Дефис**» (тире, -) бидуни фосола иншо мегардад. Масалан, шав-шув, гулдур-гулдур.

- «**Тире**» (—) аз ду тараф бо фосола ҷудо карда мешавад. Барои сабти он клавиши **Ctrl** ва аз маҷмӯи клавишҳои ёрирасон клавиши «тире» якҷоя пахш мегардад. Масалан, «Баҳром Назаров – донишомӯзи аз ҳама аълоҳони синфамон».

- «**Тиреи дароз**» (—) аз ду тараф бо фосолаҳо ҷудо карда мешавад. Барои навиштани «Тиреи дароз» маҷмӯи клавишҳои **Ctrl**, **Alt** ва «тире» якҷоя пахш мегардад. Масалан, «Маънавияти воло – қувваи мағлубнопазир».

- Барои сабти «тиреи катъӣ» клавишҳои **Ctrl**, **Shift** ва **-** якҷоя пахш мегарданд. Барои он ки тиреи катъӣ аз калимаи якҷоя бо дефиси дар охири сатр омада чудо нашавад, яъне онҳо дар як сатр ҷойгир шуданашон шарт бошад (масалан, синфи 5-ум), истифода мегардад.

- «**Тиреи нарм**» ҳичочудокунии нарм ҳам номида мешавад. Ҳангоми ҷараёни матннависӣ барномаи Microsoft Word қисми калимаи ба сатр нағунҷидаро ба сатри нав ба тарзи автоматӣ ба ҳичо чудо карда мекӯҷонад. Лекин он метавонад на аз рӯйи қоидаҳои имлои забонҳои ўзбекӣ ё тоҷикӣ бошад. Масалан, калимаи мегӯянд чун **мегӯянд**. Дар ин ҳолат курсор барои он ки ҳарфи «г»-и калимаи «мег»-ӯянд пеш гузошта шавад, «тиреи нарм» дохил мегардад, яъне клавишҳои **Ctrl**, ва **-** -и шафати рақами 0 якҷоя пахш мегардад. Калимаи «мегӯянд» ба ҳиҷои **ме-гӯянд** чудо мегардад. Агар дар ҷараёни таҳрир калимаи бо ёрии «тиреи нарм» навишта пурра дар сатр ғунҷад (яъне, масалан, пеш аз калимаи ме-гӯянд ягон калима илова шавад ё пеш аз калимаи «мегӯянд»-и сатр ягон суҳан маҳв гардад, дар ин ҳолат бо кӯмаки аломати тиреи нарм аломати тиреи ҳичо дар матн мувофиқи хосияти мазкур акс намеёбад.

- Калимаҳое, ки дар дохили **қавсайн** (), **ноҳунак**, «», мебошанд, бо фосила чудо намешаванд. Масалан, «Windows XP».

- Дар навишти рақамҳои римӣ аз сарҳарфҳои I, V, X, L, C, M истифода бурда мешавад.

ҲАРАКАТ ДАР ХУЧЧАТ

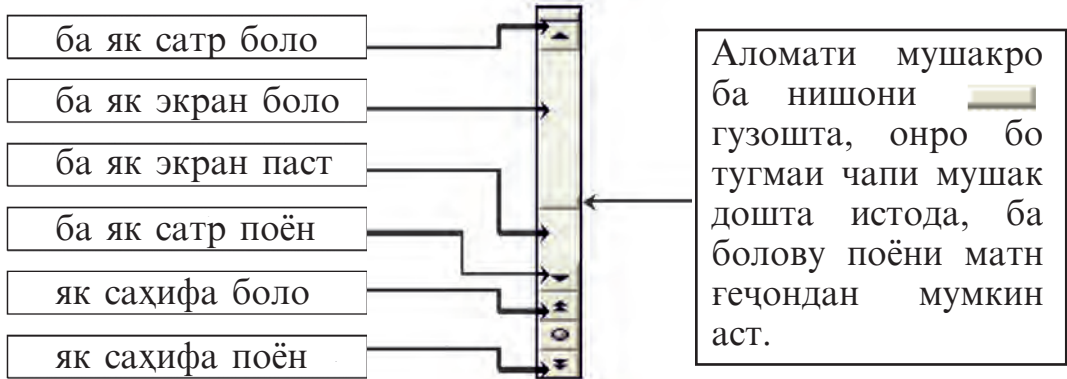
Дар барномаи Microsoft Word курсор бо кӯмаки клавишҳои тезкор дар хуччат ин тавр ҳаракат мекунад:

- клавишҳои аз як сатр ба сатри дуҷум **↑** ё ки **↓** самт;
- клавишҳои аз як аломат ба аломати дуҷум **→** ё ки **←** самт;
- аз як калима ба дигараш дар баробари доштани клавиши **Ctrl** клавиши **→** ё ки **←** пахш карда мешавад;
- аз як абзатс ба дигараш баробари доштани клавиши **Ctrl** клавиши **↑** ё **↓** пахш карда мешавад;
- аз як саҳифа ба дигараш бо кӯмаки клавишҳои **PageUp** ва **PageDn**;

- дар аввали сатр бо кӯмаки клавиши **Home**, дар охири сатр бо кӯмаки клавиши **End**;

- дар оғози матн бо кӯмаки клавиши **Ctrl** + **Home**, дар охири матн **Ctrl** + **End**.

Дар ҳуҷҷати Microsoft «Word» имконияти варақзании ҳуҷҷат, яъне имконияти дидани сатрҳои пешинаву баъдина, ҳамчунин саҳифа ҳаст:

Барои иҷрои амалҳои тарафи чап нишондиҳандаи мушакро ба ҷойи нишондодаи расм равона намуда, тугмаи чапи мушакро як бор пахш кардан кифоя аст. Дар ин лаҳза курсор дар ҷойи худ меистад.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Намуди дидани ҳолати ҳуҷҷатро дар барномаи «Word» гӯед.
2. Ҳангоми ба кор оғоз намудани барномаи «Word» кадом ҳолати намуди ҳуҷҷат акс мегардад?
3. Ҳангоми сабти матн дар барномаи «Word» ба абзатси нав чӣ гуна мегузаранд?
4. Чӣ гуна навиштани тиреи дарозро дар «Word» нишон диҳед.
5. Чӣ тавр навиштани тиреи қатъиро дар амал нишон диҳед.
6. Ададҳои 1950 ва 1963-ро бо рақамҳои римӣ нависед.
7. Курсорро саросари матн чӣ тавр ҳаракат кунондан мумкин аст. Онро дар амал нишон диҳед.
8. Кадом усулҳои варақзании матн мавҷуд аст?
9. Курсор ҳангоми варақзании матн чӣ гуна ҳаракат карданаширо дар амал нишон диҳед.
10. Вазифаи ғилдиракчаи мушак дар ҳуҷҷат чист?
11. Бо кӯмаки клавишҳои Home, End, Ctrl+Home ва Ctrl+End ҳаракатро дар саросари ҳуҷҷат дар амал нишон диҳед.

МАШҚҲО

1. Хосияти ҳолатҳои саҳифаи сутуни чапро аз сутуни рост муайян кунед.

Муайянқунии саҳифа	Андозаи ҳуҷчат мувофиқи андозаи экран тағйир меёбад.
Хондан	Сарлавҳаи ҳуҷчат мувофиқи зинаҷаи структураи ҳуҷчат мегеҷад.
Структура	Матн, ҳошияҳо, расмҳо ва дигар қисмҳо чун намуди саҳифаи дар қоғаз чопкунанда акс меёбад.

2. Дар асоси маълумоти дар хона тайёр кардаатон ҳуҷчатро бо унвони «Оилаи ман» ҳосил кунед. Ҳуҷчатро бо унвони «Оилаи ман» маҳфуз доред. Барномаро пӯшед.
3. Ҳангоми чараёни навиштани матни поёнӣ дар барномаи Word баъди ҳар як калима «Пробели қатъӣ»-ро дохил кунед. Ҳуҷчатро бо унвони «Қатъӣ ва нарм» маҳфуз доред. Ҳар як калимаро бо кӯмаки «Тиреи нарм» ба ҳиҷо ҷудо кунед. Натиҷаро таҳлил намоед:
«Туй бетакрор, ягона Модар – Ватанам – Ўзбекистон»;
«Бо диёри худ, сарзамини худ ифтихор карда, сарбаландона зиндагӣ бояд кард!», «Ифтихор дорам бо ту, маскани илму фани ман!»
4. Ба дафтари худ бо унвони «Ватани ман – Ўзбекистон» иборат аз панҷ абзатс матн нависед. Матн набояд аз 15 калима кам бошад. Пеш аз навиштани матн доир ба мазмуни инъикоскунандаи ҳар як абзатс нақша кашед. Нақшаи тартибдодаатон ҳам бояд дар дафтар акс ёбад.

Дарси 5

ПАРАМЕТРҲОИ АСОСИИ ҲУҶЧАТҲО

Пеш аз оғози кор дар протсессори матнии «Word», аввал намуди ҳуҷчатро пеши назар овардан лозим. Зеро, мувофиқи намуди ҳуҷчат андозаи қоғаз, самти саҳифа, масофаи байни сатрҳо муайян мегарданд.

Калимаҳои асосӣ: параметрҳои саҳифа, параметрҳои шрифт, параметрҳои абзатс.

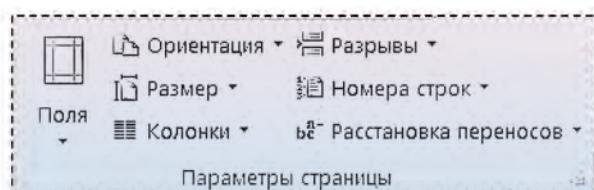
ПАРАМЕТРҲОИ ҲУЦЧАТ

Дар ҳаёт мо бо ҳуцчатҳои гуногун дучор меем. Баробари тавлиди кӯдак ба ӯ шаҳодатномаи таваллуд дода, аз хусуси саломатиаш варақа кушода мешавад, маълумотномаҳои тиббӣ ё ки таҳсил, табели донишомӯз ва ҳоказо. Онҳо аз ҳамдигар на фақат аз рӯйи маъно, балки бо ҷиҳатҳои дигарашон, яъне аз он ҷумла бо андозаи ҳуцчатҳо фарқ мекунанд. Зеро, ҳуцчатҳои мухталиф дар қоғазҳои андозаашон гуногун навишта мешаванд. Ғайр аз ин, матн дар рӯйи саҳифа бо тарзи гуногун ҷойгир шуда метавонад: чап, рост, боло ва поён. Дар ҳар гуна ҳуцчатҳо масофаи байни сатрҳо ҳам ҳар хел шуданаш мумкин аст. Дар ҳуцчатҳо чунин монетаҳо бисёр дучор мееянд.

Вобаста ба намуни ҳуцчатҳо дар протсессори матн **параметрҳои саҳифа** ва **параметрҳои матн (хуруф, сархат)** гузошта мешавад. Онҳо параметрҳои ҳуцчат ном доранд.

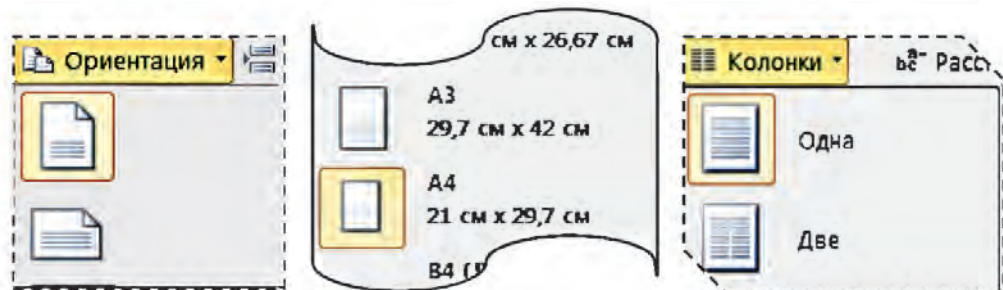
ПАРАМЕТРҲОИ САҲИФАҲО

Параметрҳои саҳифаи ҳуцчат асосан бо назардошти ҷопи ҳуцчат интихоб мегардад. Намуди интихоби параметрҳои саҳифаро бо кӯмаки тасмаи **Муайянкунии саҳифа** (разметка страницы), ки дар поён акс ёфтааст, ба амал баровардан қулай аст:

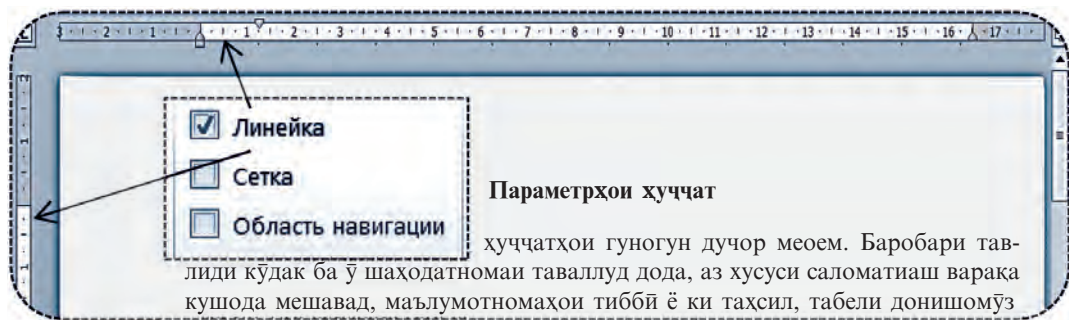
Ба воситаи зергурӯҳи **Ҳошияҳо (Поля)**-и **Параметрҳои саҳифа** (Параметры страницы)-и ин тасма, муайян кардани андоза, бо ёрии **Ориентатсия** (Ориентация) муайян кардани самти саҳифа (китоб ё албом), бо ёрии **Андоза** (Размер) муайян кардани андозаи қоғаз, бо ёрии **Сутун** (Колонки) муайян кардани миқдори сутунҳои саҳифа мумкин аст:

	Обычные			
	Верхнее:	2 см	Нижнее:	2 см
	Левое:	3 см	Правое:	1,5 см
	Узкие			
	Верхнее:	1,27 см	Нижнее:	1,27 см
	Левое:	1,27 см	Правое:	1,27 см

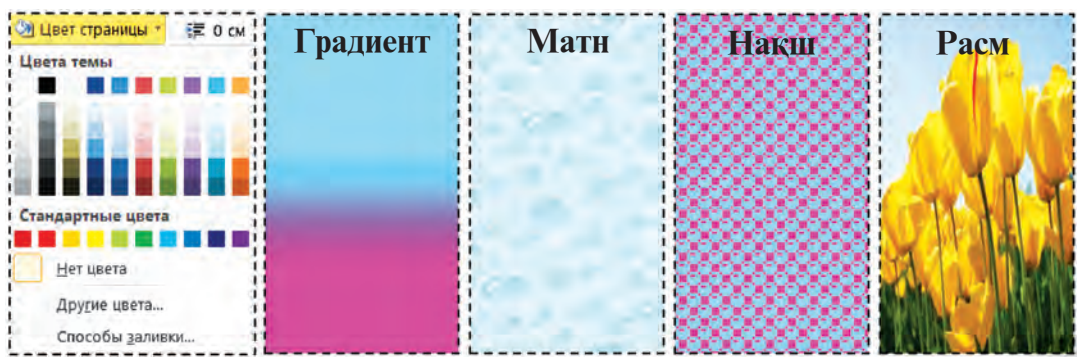
Агар параметрҳои пурраи саҳифаро дидан зарур ояд, дар ин ҳолат даричаи мулоқоти **Параметрҳои саҳифа** (Параметры страницы) кушода мешавад. Ин даричаи мулоқотиро бо кӯмаки тугмаи гурӯҳи мантиқии **Параметры страницы** тасмаи **Разметка страницы** кушодан мумкин аст. Барои қувва пайдо кардани параметрҳои интихобии қабати даричаи мулоқот тугмаи «ОК»-и даричаи мулоқот (бо кӯмаки мушак) интихоб мегардад ё ки клавиши Enter пахш карда мешавад.

Имконияти бо кӯмаки хаткашаки горизонталӣ ва вертикалӣ тағйир додани ҳошия ҳам мавҷуд аст. Хаткашакҳо бошанд, баъди интихоби объекти «**Хаткашак**» (Линейка)-и гурӯҳи мантиқии **Акс кунондан** (Показать-и тасмаи «**Намуд**» (Вид) акс меёбанд.

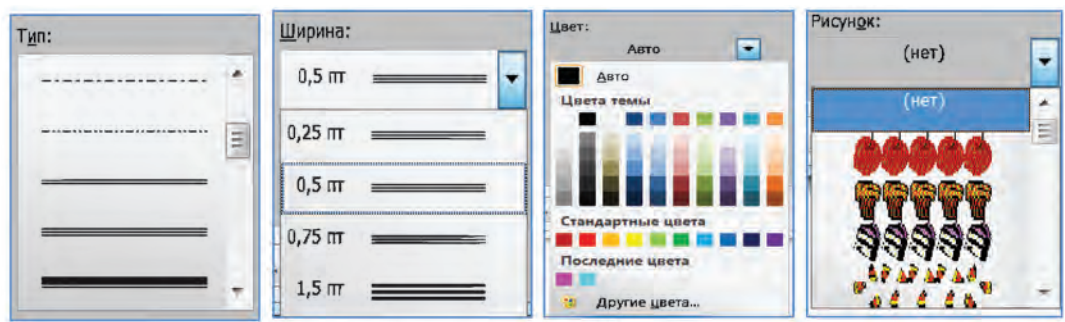

Барои боз ҳам зебо ва ҷозибадор нишон додани саҳифа ранг ва сарҳади фон тағйир ёфтаниш мумкин. Барои ин аз имкониятҳои **Ранги саҳифа** (Цвет страницы) ва **Сарҳади Саҳифаҳо** (Границы страниц)-и тасмаи **Муайянкунии саҳифа** (Разметка страницы)-и банди **Фони саҳифа** (Фон страницы) истифода бурда мешавад.

Дар фони саҳифаи MS Word интихоби як ранг ё ки чун поёни **Усулҳои рангкунӣ** «Способы заливки»-и гуногунро истифода бурдан мумкин:

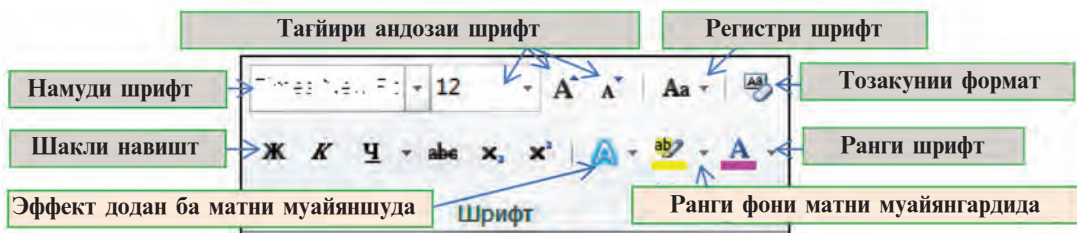

Барои сарҳади саҳифа ҳам имкониятҳои мухталиф мавҷуд буда, одатан хатҳои хархела, рангу гафсиаш гуногун истифода мегарданд:

ПАРАМЕТРҲОИ ШРИФТ (ХУРУФ)

Бо намуд, андоза ва шакли навишти параметрҳои шрифт пештар шинос шудем. Баъзе имкониятҳои интихоби параметрҳои Шрифт дар гурӯҳи мантиқии Шрифт (хуруф)-и тасмаи Асосӣ («Главная») чамъ шудааст:

ПАРАМЕТРҲОИ АБЗАТС

Баъзе имкониятҳои интихоби параметрҳои абзатс дар гурӯҳи мантиқии **Абзатс** («Абзатс»)-и тасмаи **Асосӣ** (Главная) чамъ гардидааст. Бо кӯмаки тугмаҳои ин гурӯҳ усули **хамворкунии абзатс (1)** (мувофиқан чапу мобайнӣ, рости фароҳии саҳифа), масофаи **байни сатрҳои абзатс (2)** (як, якуним, ду, минимум, аниқ, зиёд), **фони абзатс (3)**, **сарҳади (4)**, **маркеткунии абзатс (5)**, ё ки **батартибандозӣ (6)**, ё худ **табақагардонӣ (7)**, **камкунии фосилаи абзатс (8)**, ё ки **зиёд кардан (9)**, ба тартибандозии матн (мачмӯи абзатсҳо) **(10)**, **ҳангоми форматикунонӣ акс кунондани аломатҳои нопадид (11)** мумкин аст.

Маҳдудкунии абзатс ва сарсатрро аз нишондиҳандаи **Хати горизонталӣ** истифода бурда, ба роҳ мондан мумкин. Барои ин нишондиҳандаҳои маҳдудкунии хати горизонталӣ бо кӯмаки мушак ба самти дахлдор меғечад.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

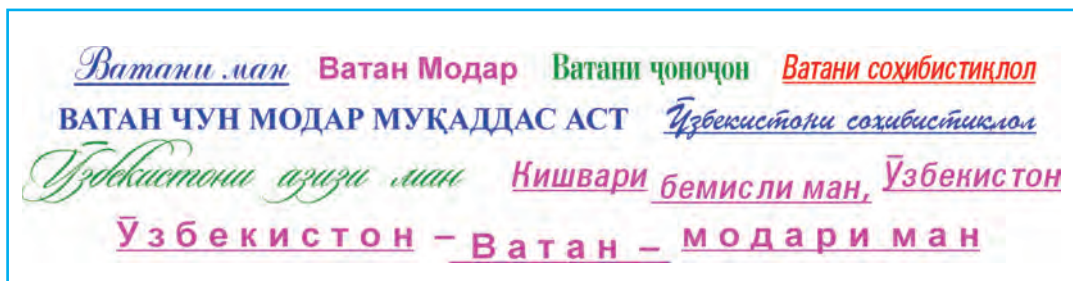
1. Аз ҳуҷҷатҳои расмӣ мисолҳо оваред.
2. Параметрҳои ҳуҷҷат ва матнро шарҳ диҳед.
3. Тағйир додани самти саҳифаро дар амал нишон диҳед.
4. Усулҳои муайянкунии хошияро дар амал нишон диҳед.
5. Интихоби 2 намуди фони саҳифаро дар амал нишон диҳед.
6. Интихоби 2 намуди сарҳади саҳифаро дар амал нишон диҳед.
7. Усулҳои муайянкунии андозаи шрифтро дар амал нишон диҳед.

8. Дар компютератон кадом намудҳои шрифти ҳастанд.
9. Усулҳои тағйир додани андозаи шрифтро дар амал нишон диҳед.
10. Ҳарфи аввал бо ранги сурх навишта шуда бошад, ҳарфҳои минбаъдаи калима бо кадом ранг акс меёбанд?
11. Масофаи байни сатрҳо чӣ тавр тағйир медиҳанд?

МАШҚҲО

1. Дар ҳуҷҷати зерини «Тарҷимаи ҳол 2» ранги фони саҳифа, хати сарҳад, андоза, ранг, шаклҳои калимаҳои ҷумла, усули ҳамвор сохтану фосилаи абзатро тағйир диҳед.
2. Аз параметрҳои саҳифаи ҳуҷҷат бо унвони «Оилаи ман» саҳифаи албомро интихоб карда, аз рангу андозаҳои гуногуни шрифти истифода баред. Барои ҳар як абзат масофаи байни сатрҳои гуногун ва фосилаи абзатро интихоб кунед.
3. Ҳуҷҷати нав кушода матнҳои намудаш зеринро ҳосил намоед ва бо унвони «Ватани ман» маҳфуз доред.

4. Дар асоси матни дар ҳона тайёр кардаатон ҳуҷҷати «Ватани ман – Ўзбекистон» тайёр кунед. Ҳуҷҷатро бо унвони «Ватани ман – Ўзбекистон» маҳфуз доред.
5. Ба дафтари худ бо унвони «Дӯстони ман» иборат аз панҷ абзатс матн нависед. Пеш аз навиштан дар бораи мазмуни аксунандаи ҳар як абзатс нақша кашед. Нақшаи таҳлилкардаатон ҳам дар дафтар бояд акс ёбад.
6. Параметрҳои сутуни ростӣ дар поён додашударо ба дафтари худ чунон рӯйбардор кунед, ки ба истилоҳоти сутуни чап мувофиқ бошанд.

Саҳифа	ранг, андоза, ғафсӣ, ранги фон, масофаи байни аломат,
Абзатс	фосилаи хошия, намуди навишт, ҳамворкунӣ, масофаи байни сатрҳо, масштаб, хати сарҳад, фосилаи сарсатр,
Калима	маркеткунонӣ, аломатҳои нопадид, хаткашак, текстура,
Шрифти	зерхат, ғеҷиш.

ТАҲРИРИ ХУЧЧАТҲО

Ба матне, ки бо даст ё худ ба воситаи мошинкаи хатнависӣ навишта шудааст, тағйирот даровардан душвориҳо дорад. Дар аксар ҳол матни тағйирот даровардашуда аз нав навишта мешавад. Дар компютер муҳаррирони матн ва протсессорҳои матн ба даровардани тағйироти дилхоҳ дар матн имконият медиҳанд. Дохил кардани тағйирот ба матни хуччат таҳрири матни хуччат номида мешавад. Масалан, ҳангоми чараёни таҳрири хуччат ягон аломат маҳв, иваз ё ки ҷойгир карда шуда, қисми маълуми матн маҳв мешавад ва нусхааш кӯчонида ё ки ҷояш иваз карда мешавад.

Калимаҳои асосӣ: таҳриркунии матн, ҳамроҳ ва маҳв кардани аломат, блок, нусхабардорӣ, кӯчондан.

ГУЗОШТАНИ АЛОМАТИ НАВ БА МАТН

Ҳангоми таҳияи матн ба хатогиҳо роҳ гузоштан мумкин аст. Баробари навиштани матн фикр тез-тез тағйир меёбад. Дар ин ҳолат ба матни беҳато иншогардида ҳам тағйирот дохил шуданаш муқаррар аст. Яке аз корҳои, ки аз ҳама бештар барои таҳрири матн ба иҷро мерасад, маҳв соختани аломати зиёдатӣ ё ки ҷойгир намудани аломати афтодамонда мебошад.

Чараёни ба матн гузоштани аломати нав ин тавр амалӣ мегардад:

1. Курсор ба ҷойи тағйирёбанда аломати заруриро мегузорад.

Матнро |хато навиштан муҳим

2. Аломатҳои зарури аз клавиатура чинда мешаванд.

Матнро бе|хато навиштан муҳим!

МУАЙЯКУНИИ ҚИСМИ МАТН

Қисми қайдшудаи матн **блок** ном дорад. Одатан блок чун дар фони додашуда бо ранги худ фарқ мекунад. Бо кӯмаки блоки қайдшуда амалҳои гуногунро иҷро кардан мумкин аст. Ҷудокунии блок дар матн бо ёрии **клавиатура** ё ки **мушак** ба амал бароварда мешавад. Барои бо кӯмаки клавиатура ҷудокунии блок:

Қисми зарурии курсор (аломат, калима, сатр ё ки сархат, саҳифа) дар назди аломати якум ҷойгир мешавад.	Қисме, ки аломатгузорӣ зарур аст.
Тугмаи шрифти дар ҳолати пахшшуда буда, клавиши самт дар қисми зарурии матни муайншуда пахш карда мешавад	Қисме, ки аломатгузорӣ зарур аст.

Барои нишона кардани ҳуҷҷат клавишҳои + пахш мешаванд.

Усулҳои ҷудо кардани блок чунин аст:

Дар болои қисми ишораткуниаш зарурӣ тугмаи чапи мушак дар ҳолати пахшшуда ҳаракат мекунад	Истифодабарӣ аз мушак. Қисме, ки ишораткунии матн зарур аст
Барои қайд кардани калима мушакро ба болои калимаи қайдшуда оварда, тугмаи чапи он 2 маротиба пахш карда мешавад	Истифодабарӣ аз мушак. Қисме, ки ишораткунии матн зарур аст
Барои қайд кардани абзатс мушакро ба болои абзатс оварда, тугмаи чапи он 3 маротиба пахш карда мешавад	Истифодабарӣ аз мушак. Қисме, ки ишораткунии матн зарур аст.
Барои қайд кардани ҷумла клавиши дар ҳолати пахшшудаи мушак ба болои ҷумла оварда, тугмаи чапи он 1 маротиба пахш карда мешавад	Истифодабарӣ аз мушак. Қисме, ки ишораткунии матн зарур аст

Бо блок амалҳои гуногун (маҳв кардан, нусха гирифтани, ҷӯшонидан, форматикунонӣ ва ғ.)-ро иҷро кардан мумкин аст.

МАҲВ СОҲТАНИ ҲУҶҶАТ

Баъзан аз матн аломати зиёдати маҳв кардан лозим аст. Агар аз ҳуҷҷат калима, ҷумла, сатр ё абзатсро маҳв кардан лозим ояд, онро ба блок гирифта, тугмаи пахш мешавад.

Як ва якчанд аломати матнро бо яке аз усулҳои зерин маҳв кардан мумкин:

Курсор пеш аз аломати махвшаванда ҷойгир гардад, клавиши Delete пахш карда мешавад	Курсор баъд аз аломати махвшаванда ҷойгир гардад, клавиши Backspace пахш карда мешавад
---	---

Як қисми матнро ба ҷойи дигари матн кўчонидан даркор:

Усули 1. Қисми заруриро ба блок гирифта, аз гурӯҳи **Буфери ивазкуанда** (Буфер обмана)-и тасмаи **Асосӣ** (Главная) тугмаи

Буридан интихоб мегардад. Қисми буридашуда ба хотираи ёрирасони «Буфери ивазкунӣ» муваққатан маҳфуз мегардад. Ба ҷойе, ки қисми буридашаванда бояд ҷойгир карда шавад, курсор гузошта, аз Буфери ивазкуанда (Буфер обмена)-и тасмаи **Асосӣ**

(Главная) тугмаи **Ҷойгиршавӣ** (Вставить) интихоб мешавад.

Усули 2. Қисми заруриро ба блок гирифта, тугмаи чапи мушак дар ҳолати пахш кардан ба ҷойи зарурӣ гузаронда мешавад.

НУСХАБАРДОРӢ ДАР ХУЧЧАТ

Қисми нусхабардоршавандаи матнро ба блок мегиранд. Аз гурӯҳи ивазкунии **Буфери ивазкунӣ** тасмаи **Асосӣ** (Главная) тугмаи

Нусхабардорӣ (Копировать) интихоб мегардад. Нусхаи қисми муайяншуда дар **буфери табдилдиҳӣ** ҳифз мешавад. Ба ҷойе, ки ҷойгиркунии нусха зарур аст, курсор гузошта, аз гурӯҳи **Буфери ивазкунӣ** (Буфер обмена)-и тасмаи **Асосӣ** (Главная) тугмаи **Ҷойгирсозӣ** (Вставить) интихоб мегардад.

Барномаи Microsoft Word якчанд усули ҷойгир кардани нусхаи ҷойгиршавандаро тавсия менамояд:

Параметры вставки:

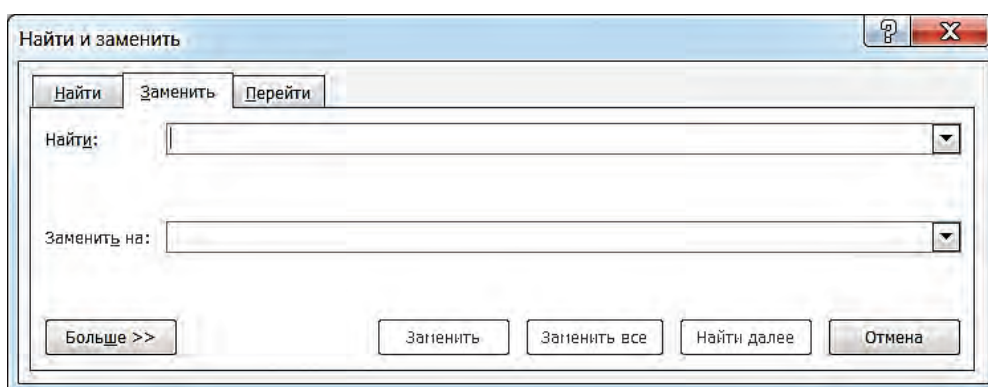

Матни нусхааш гирифташуда	Ниғаҳдорӣи андоза	Якҷоякунии андозаҳо	Ҷойгирсозии танҳо матн
Синфи 6 MS Word	Синфи 6 MS Word	Синфи 6 MS Word	Синфи 6 MS Word

ҶУСТУҶӮ ВА ИВАЗКУНӢ ДАР ҲУҶҶАТ

Дар матни калонҳаҷм барои ягон калима (ном ё ки ҷумла)-ро ҷустуҷӯ ва иваз кардан бисёр вақт сарф мегардад. Барои кулайтар амалӣ кардани ин чараён дар барномаи MS Word даричаи мулоқоти **Ҷустуҷӯ ва ивазкунӣ** (Найти и заменить) мавҷуд аст. Барои даъвати даричаи мазкур ҷуфти клавишҳои тезкори **Ctrl** + **F** -ро пахш кардан ё ки аз гурӯҳи мантиқии, **Таҳриркунӣ** (Редактирование)-и менюи **Асосӣ** (Главная) тугмаи **Ивазкунӣ** (**Заменить**)-ро интиҳоб кардан мумкин. Дар натиҷа оинаи мулоқоти иборат аз қабати **Ҷустуҷӯ** (Найти), **Ҷустуҷӯ ва ивазкунӣ** (Найти и заменить) ва **Гузаштан** (Перейти)-и зер кушода мешавад.

Калимаи ҷустуҷӯшаванда дар майдони **Найти** даричаи мазкур, калимаи ивазшаванда дар майдони **Заменить**: навишта мешавад. Акнун бо назардошти мақсад аз тугмаҳои **Ивазкунӣ** (**Заменить**) **Ҳамааш иваз гардад** (**Заменить все**) ё ки **Дагараш ҷустуҷӯ шавад** (**Найти далее**) истифода бурда мешавад.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Таҳрири матн гуфта чиро мефаҳмед?
2. Амалҳои номбар кунед, ки ба таҳрири матн заруранд.
3. Аломатҳои «афтодамона» ба матн чӣ тавр гузошта мешаванд?
4. Аломати зиёдати дар матн чӣ тавр маҳв карда мешавад?
5. Блок чист?
6. Ягон қисми матн ба блок чӣ тавр гирифта мешавад?
7. Бо қисми қайдшудаи матн чӣ гуна амалҳоро ба иҷро расондан мумкин аст?
8. Нусхабардори аз қисми қайдшудаи матн чист ва он чӣ гуна амалӣ мегардад?

9. Тамоми усулҳои ба блок гирифтани сатр, ҷумла ва матнро дар амал нишон диҳед.
10. Аломати пеш аз курсори ҳуҷҷат чӣ тавр кушода мешавад. Аломати баъдина-чӣ?
11. Калима, ҷумла, сатр ё ки абзатс барин қисми ҳуҷҷат чӣ тавр кушода мешавад? Дар амал нишон диҳед.
12. Калимаи дар матн бештар истифодашавандаро бо дигар калима чӣ тавр иваз кардан мумкин? Дар амал нишон диҳед.
13. Имкониятҳои қабати **Гузаштан** (Перейти)-и даричаи мулоқоти **Ҷустуҷӯ ва ивазкунӣ** (Найти и заменить)-ро мустақилона таҳлил кунед ва маънидод созед.

МАШҚҲО

1. Аз ҳуҷҷати «Тарчимаи ҳол» нусха бардошта, ҳуҷҷатро таҳти унвони «Оилаи ман» пурра гардонед.
2. Барномаи MS Word-ро ба кор дароред. Матни зерро навишта, таҳти унвони «Хато» маҳфуз доред ва барномаро пӯшонед: Шмр (3) истфд (4) ктб (2) панҷ (2) мротба (2) [13]. Брноми (2) «Windo (2) XP» копуотр (3) днистн (2) хб (1) ат (1) бари (1) донишом (4) [14]. Ҳуҷҷр (3) б (1) унви (2) тахир (1) ҳфз (1) кнд (2) [10]. Ҷустҷ (2) в (1) ивазкро (3) мустқна (4), тхли (2) кнд (2), маънд (3) сзд (2) [19].
3. Барномаи MS Word-ро ба кор дароред. Ҳуҷҷатро таҳти унвони «Хато» кушоед. Дар калимаҳои матн дар дохили қавси оддии баъдина миқдори хатогиҳои калима, дар охири калима дохили қавси квадрат миқдори хатоҳои ҷумла нишон дода шудаанд. Ҳуҷҷатро таҳти унвони «Хато-тахрир» аз нав ҳифз кунед. Матнро таҳрир карда, ҳуҷҷатро ҷорӣ маҳфуз доред. Барномаро пӯшонед.

4. Ба дафтратон ба давоми матни унвонаш «Дӯстони ман» дар бораи орзуҳои оянда, шавқу завқ, касбинтихобкунии дӯстонатон, китобҳои хондашон маълумот илова кунед. Дар ҳолати зарурӣ матнро таҳрир намоед.
5. Тестҳои поёниро таҳлил намоед ва ҷавобашро ёбед.
  - 1) Дар MS Word хосиятҳои хоси калимаро аниқ кунед.
    - А) пайдарҳамии аломатҳо;
    - Б) пайдарҳамиҳо аз якдигар бо аломати пробел (фосила) ҷудо шуда меистад;

- В) пайдарҳамӣ аз ҳам бо аломати тире чудо шуда меистад;
 Г) тамоми ҷавобҳо дурустанд.
- 2) Барои он ки MS Word ба абзатси нав гузарад, клавиши... пахш мегардад.
 А) Шрифт;   Б) Enter;   В) Esc;   Г) F1.
- 3) Чаро блок мегӯянд?
 А) 7 аломати дар матн қайдшуда;
 Б) ягон қисми дар матн қайдшуда;
 В) 7 сатри дар матн қайдшуда;
 Г) 7 абзатси дар матн қайдшуда.

Дарси 7

ФОРМАТИКУНОНИИ ХУҶҶАТ

Чуноне ки пештар зикр намудем, барои он ки матн зебову хоно бошад, аз шрифту рангҳо ва андозаҳои гуногун, суфтагии абзатс, хатти ҳад ва дигар нақшҳо истифода бурдан лозим меояд. Ба ҷо овардани ин корҳо **форматикунонии хуҷҷат** ном дорад. Форматикунониро нисбати шрифт, матн ё абзатс истифода бурдан мумкин аст. Дар дарси мазкур Шумоён бо усулҳои форматикунонӣ шинос мегардед.

Калимаҳои асосӣ: **форматикунонии матн, форматикунонии абзатс, андозаи саҳифа, рақами тартибии саҳифа.**

ФОРМАТИКУНОНИИ МАТН

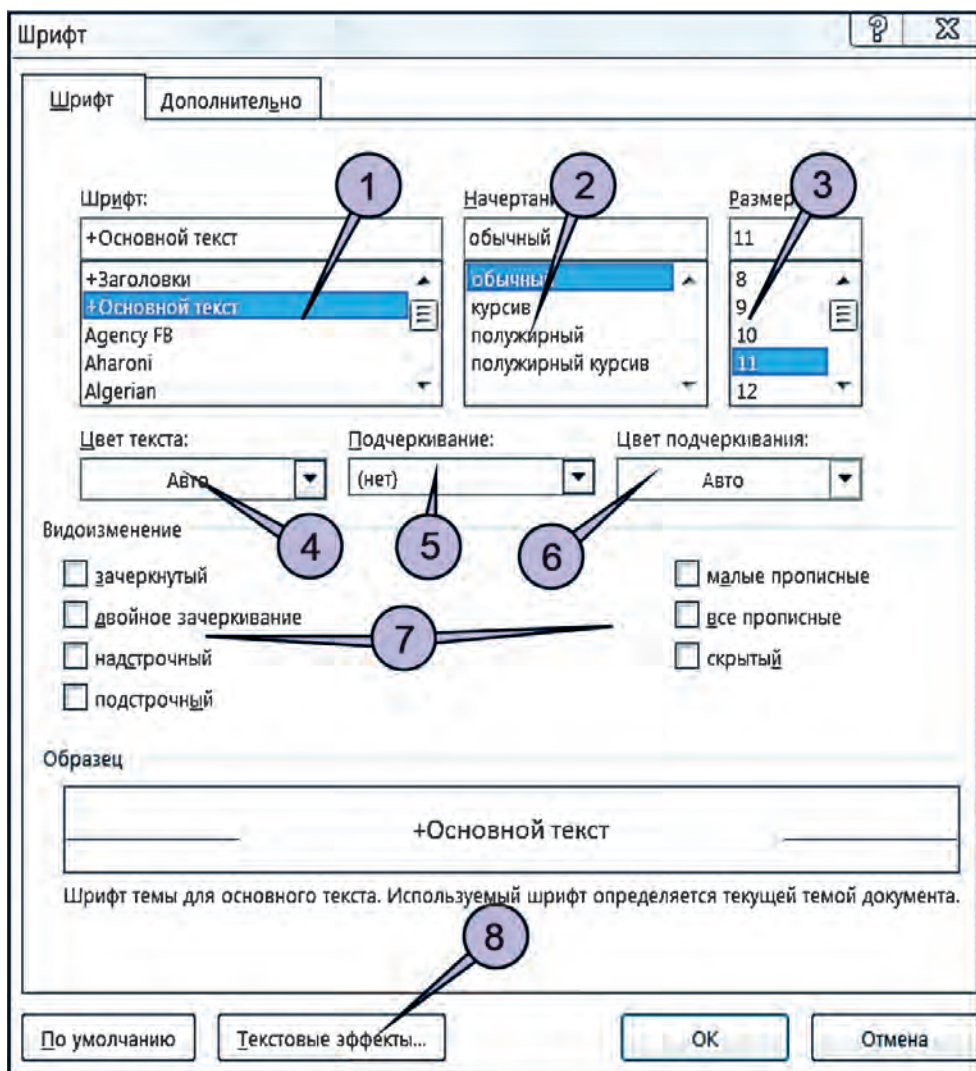
Ранги шрифт, намуди нақш, андоза, шакли навишти матн ва дигар форматҳо ин тавр интиҳоб мегарданд:

1) қисми матн, ки бояд форматӣ гардад, муайян шуда, ба блок гирифта мешавад;

2) яке аз фаслҳои А ё Б-и поёнӣ истифода мегардад;

А) аз менюи **Асосии** пештар дидашудаи гурӯҳи мантиқии **Шрифт** хосиятҳои зарурӣ интиҳоб мегардад;

Б) параметрҳои **Шрифт** аз имкониятҳои оинаи мулоқот истифода мегардад. Оинаи мулоқоти мазкурро бо кӯмаки аломати гурӯҳи мантиқии **Шрифт** мекушоянд. Оинаи мулоқоти **Шрифт** аз қабатҳои **Шрифт** ва **Илова** (Дополнительно) иборат аст.

Параметрҳо (хосиятҳо)-и Шрифт	
1) намуди шрифт	2) шакли навишти шрифт
3) андозаи шрифт	4) ранги шрифт
5) намуди зерхат	6) ранги зерхат
7) намуди шрифт	8) таъсири гуногун ба матн

Параметрҳои шрифти кабаги **Иловагӣ** (Дополнительно)-и фасли **Фосилаи байни аломат** (Межзнаковый интервал) аз

майдончаҳои интихобии **Масштаб**, **Фосила** (интервал), **Ғечондан** (Смещение) иборат аст. Аломати **Ғоизи масштаб** (на андозаи шрифт) ҳаҷми аксунандаи саҳифаро зиёд ё кам мекунад. Пункти фосила холигии байни аломатҳоро зиёду кам менамояд. Пункти ғечондан аломатҳои сатрро нисбатан ба боло ё ки паст меғечонад. Масалан:

Масштаб: ду калима 100% Фосила: обычный (оддӣ)	Параметрҳои шрифт
Масштаб: калимаи аввал 200% Калимаи дуюм 100%	Параметрҳои шрифт
Фосила: калимаи якум Разреженный (хира) 3 пункт	Параметрҳои ш р и ф т
Ғечидан: калимаи аввал (ба боло) 3 пункт	Параметрҳои шрифт

АНДОЗАКУНИИ АБЗАТС

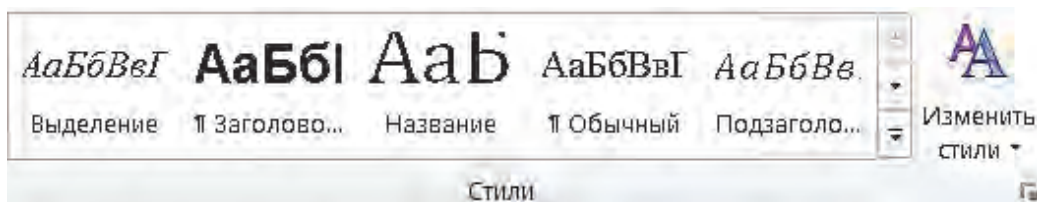
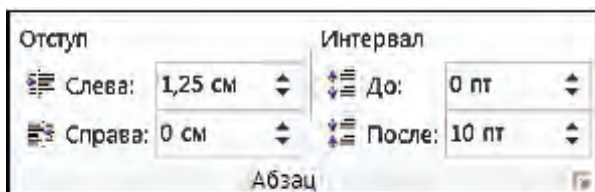
Барои форматикунони абзатс:

1) Курсор ба ҳамин сарҳат ҷойгир карда мешавад.

2) Яке аз фаслҳои поёнии А ё худ Б, ё ки В истифода мегардад.

А) Аз менюи Асосии пештар дидашудаи гурӯҳи мантиқии **Абзатс** хосиятҳои зарурӣ интихоб мегардад;

Б) Аз менюи **Қайдкунии саҳифа** (Разметка страницы)-и **Менюи сарҳат** (Абзац) ё ки **Асосӣ**-и гурӯҳи мантиқии услубҳо (Стили) хосиятҳои зарурӣ интихоб мешавад.

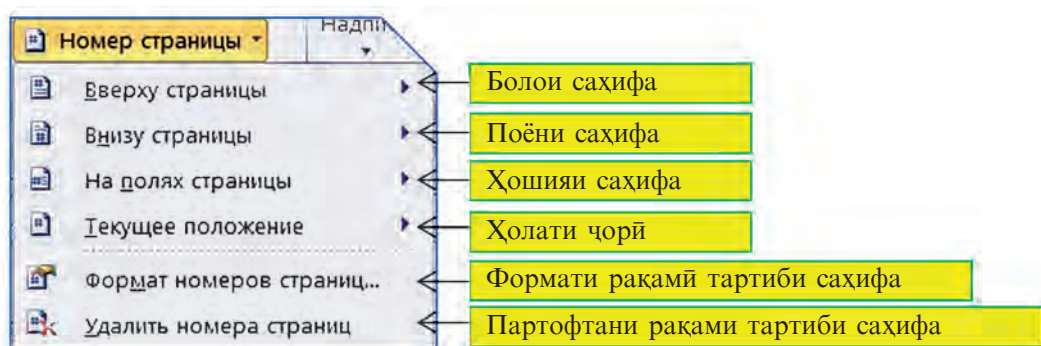
Хосиятҳо	Чойи интихоб
1) Интихоби усули ҳамворкунии абзатс (аз чапу мобайн, рост, мувофиқи фароҳии саҳифа)	
2) тағйир додани дараҷаи матн (интихоби матни оддӣ, дараҷаи сарлавҳаи гуногун)	
3) тағйир додани дуршавии абзатс аз ҳошияи чап	
4) тағйир додани дуршавии абзатс аз ҳошияи рост	
5) интихоби усули абзатсро нисбатан аз сатрҳои боқимондаи абзатс дур кардан (дур кардан ё ки баромадан)	Хаткашак
6) интихоби масофаи абзатсро нисбатан аз сатрҳои боқимондаи абзатс дур кардан	Хаткашак
7) муайянкунии фосилаи аз абзатс аввал партофташаванда (бо ҳисоби пункт)	
8) муайянкунии фосилаи аз абзатс баъд партофташаванда (бо ҳисоби пункт)	
9) интихоби байни сатрҳои абзатс (як, якуним, ду, минимум, аниқ, бисёртар)	
10) ба абзатс бо тарзи автоматӣ тартиб додан (чун ҳосилкунии рйихат)	

В) **Параметрҳои абзатс** аз имкониятҳои даричаи мулоқот истифода мебаранд. Даричаи мазкури мулоқот бо кӯмаки аломати гурӯҳи мантиқии **Сархат** (Абзац) кушода мешавад. Параметрҳои пурраи абзатси даричаи мулоқот 2-то даричаи мулоқоти **Сархат** (Абзатс)-и қабатҳои **Дуршавӣ** ва **Фосила** (Отступы и интервалы) ва **Ҳолати саҳифа** (Положение на странице)-ро акс кунандааст.

РАҚАМИ ТАРТИБИ САҲИФА

Хосиятҳои асосии саҳифаро пештар дида баромада будем. Боз яке аз хосиятҳои (хусусиятҳо)-и саҳифа рақами тартибӣ мебошад. Барои ба саҳифа рақами тартибӣ додан аз тасмаи **Чойгирсоӣ**

(Вставка) тугмаи рақами тартиби саҳифа (Номер страницы)-и гурӯҳи **Колонтитулҳо** (Колонтитулы) интиҳоб мегардад. Баъд оид ба муайянкунии ҷойи рақами тартибӣ ва формати он таклифҳои зерин акс меёбад:

Аз ин таклифҳо яке қабул гардад, имкониятҳои дар формати гуногун кушодан фароҳам меояд. Одатан, рақами тартибии саҳифа дар поёни саҳифа ҷойгир мегардад.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Форматикунони хуччат гуфта чиро мефаҳмед?
2. Чӣ тавр тағйир додани шакли навишти қисми қайдшудаи матнро дар амал нишон диҳед.
3. Чӣ тавр тағйир додани андозаи шрифти қисми қайдшудаи матнро дар амал нишон диҳед.
4. Форматикунони матн гуфта чиро мефаҳмед?
5. Имконияти форматикунони матнро дар амал нишон диҳед.
6. Ҳангоми форматикунони абзатс чӣ тавр тағйир меёбад?
7. Имконияти форматикунони абзатсро дар амал нишон диҳед.
8. Имкониятҳои дар саҳифа дар намуди гуногун додани чорчӯба (рамка)-ро дар амал нишон диҳед.
9. Имконияти ҷойгирсозии рақами тартибиро дар саҳифаҳо дар амал нишон диҳед.

МАШҚҶО

1. Саҳифа, шрифт ва формати абзатси хуччатро бо унвони «Ватани ман – Ўзбекистон» тағйир диҳед. Тамоми калимаҳои «Ўзбекистон»-и матн дар ранги кабуд акс ёбад. Ба хуччат рақами тартиби саҳифаро ҷойгир кунед.
2. Андозаи хуччатҳоро бо унвони «Тарҷимаи ҳол» ва «Оилаи ман» тағйир диҳед. Ба ҳар як хуччат бо усули алоҳида рақами тартибии саҳифаро ҷойгир кунед.

3. Дар намуди зерин матн ҳосил кунед ва ҳуччатро бо унвони «Андозакуний» маҳфуз доред:

Барои форматикунонии қисми тайёри матн аз блок истифода бурдан мумкин. Барои ин қисми матн қайд шуда, андозакунонии зарурӣ ба иҷро мерасад. Барои истифода бурдани форматикунонии қисми матн аз имкониатҳои зерин ҳам истифода бурдан мумкин:

а) барои андозакунии калима **курсор** дар дохили калима **ҷойгир шавад**, кифоя аст.

б) барои **андозакунии сархат курсор** дар дохили абзатс **ҷойгир шавад**, басанда аст.

4. Ба дафтаратон таҳти унвони «Тасвири байрақи давлати мо» матн нависед. Пеш аз навиштани матн нақша тартиб диҳед. Дар охири матн хусусиятҳои шрифт ва абзатсро, ки ба калимаҳои матн таъсир мерасонанд, хосиятҳои саҳифаро, ки ба саҳифа таъсир мерасонанд, нишон диҳед.

Дарси 8

МАШҚҲО ОИД БА ТАҲРИРУ АНДОЗАКУНИИ ҲУЧЧАТҲО

1. Дар асоси матни хонагӣ ҳуччатро таҳти унвони «Дӯстони ман» тайёр кунед. Мазмуни матнро таҳрир кунед ва формати ҳуччат (саҳифа, сархат, ҳуруф)-ро тағйир диҳед. Ҳуччатро бо унвони «Ман ва дӯстонам» аз нав маҳфуз доред.

2. Дар асоси матни дар хона таҳия сохтаатон ҳуччатро таҳти унвони «Тасвири байрақи давлатамон» тайёр кунед. Ҳуччатро таҳрир кунед ва дар асоси нақшаатон (саҳифа, сархат, шрифт) андозаашонро тағйир диҳед.

3. Дар MS Word мувофиқ ба яке аз мавзӯҳои поёни ҳикояча таҳия созед, бо ҳамин унвон ҳифз карда, таҳрир кунед, андоза (саҳифа, абзатс, шрифт)-ро тағйир диҳед.

а) «Ассалом, Наврӯз!»

б) «Тирамоҳи заррин».

в) «Об – манбаи ҳаёт».

г) «Тани солим – ақли солим».

4. Яке аз мавзӯҳои поёниро интихоб карда, дар дафтаратон бо ҳамин унвон матн нависед. Дар охири матн хосиятҳои

шрифт ва саҳифаро, ки ба калимаҳои матн, хосиятҳои саҳифаро, ки ба он таъсир мерасонанд, нишон диҳед.

а) «Мақтаби ман».

б) «Китоб – ҷароғи илм».

в) «Мақтаб – манбаи дониш».

5. Тестҳои поёниро таҳлил кунед ва ҷавобашро муайян намоед.

1) Мулоҳизаи дурустро оид ба қоидаҳои навишти матн дар MS Word ёбед.

А) Барои ба анҷоми сатри ҷорӣ гузаштан тугмаи Home пахш мегардад;

Б) Барои ба сарҳати нав гузаштан клавиши ENTER пахш мегардад;

В) Барои ба оғози сатри ҷорӣ гузаштан клавиши ENTER пахш мегардад;

Г) Тамоми ҷавобҳо дурустанд.

2) Мулоҳизаи дурустро оид ба қоидаҳои навишти матн дар MS Word ёбед.

А) Барои ҷойгирсозии фосилаи (пробели) қатъӣ клавишҳои Ctrl+Shift+ пробел дар якҷоягӣ пахш мегарданд.

Б) Аломати дефис бидуни пробел навишта мешавад;

В) Тиреи дарозро аз ду тараф бо фосила ҷудо кунед.

Г) Тамоми ҷавобҳо дурустанд.

3. Дар ҳуҷҷатҳои MS Word гузаштан ба анҷоми сатр чӣ тавр иҷро мегардад?

А) ба воситаи пахш кардани клавишҳои Ctrl+Home;

Б) ба воситаи пахши клавиши Home;

В) бо кӯмаки клавиши End;

Г) бо кӯмаки клавишҳои Ctrl+End.

4. Пурра қайд кардани ҳуҷҷат чӣ тавр амалӣ мегардад?

А) клавишҳои Ctrl+A дер якҷоягӣ пахш мегарданд?

Б) клавишҳои Alt+A дер якҷоягӣ пахш мегарданд?

В) клавишҳои Ctrl+Alt+A дар якҷоягӣ пахш мегарданд?

Г) клавишҳои Shift+A дар якҷоягӣ пахш мегарданд?

5. Дар Word ба формати ҳуруф чӣ ҳолат медароянд?

А) ранг; Б) андоза; В) намуди нақша; Г) ҳамааш.

6. Ҷавоби калимаи шрифтро дар намуди навишти ғафси додашуда ёбед.

А) Шрифт; Б) Шрифт; В) Шрифт; Г) Шрифт.

7. Интиҳоби масофаи байни сатрҳои абзатс бо кӯмаки кадом тугма ба амал бароварда мешавад?

А)

Б)

В)

Г)

Ҳангоми офаридани баъзе хуччатҳо расмҳо ва чадвалҳо истифода мегарданд. Ҳолати мазкурро бештар дар саҳифаҳои рӯзномаҳо, маҷаллаҳо, китобҳо дидан мумкин аст. Аз он ҷумла дар китоби дарсие, ки дар даст доред, низ расм ва чадвалҳо хеле зиёданд. Нақша ва расмҳои мухталиф барои айёни, шавқовар ва фаҳмо шудани хуччатҳо хизмат мерасонанд.

Калимаҳои асосӣ: **ҷойгирсозии сурат, ҷойгирсозии расм, андозаи расм.**

ИМКОНИЯТИ ҶОЙГИРСОЗИИ РАСМ

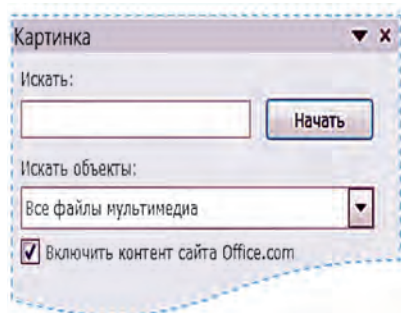
Ба мақсади ғанӣ сохтани мазмуни матн ба хуччат расмҳо ё ки фотосуратҳоро ҷойгир сохтан мумкин. Барои ин аввало курсор ба ҷойе, ки бояд расм ҷойгир гардад, гузошта, сипас ба гурӯҳи **Расмҳо** (Иллюстрация)-и тасмаи **Ҷойгирсозӣ** (Вставка) муроҷиат карда мешавад.

Расмҳо дар 2 хел манбаъ ҷойгир шуданаш мумкин:

Коллексияи MS Word	Бо кӯмаки тугмаи сурат (картинка)
Аз файли расм	Бо кӯмаки тугмаи расм (рисунок)

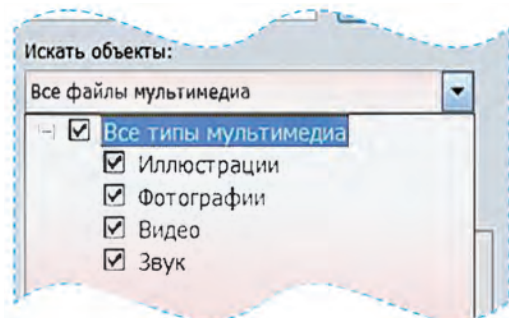
ҶОЙГИРСОЗИИ СУРАТИ КОЛЛЕКСИЯ БА ХУЧЧАТ

Барои ҷойгирсозии суратҳои коллексия ба хуччат баъди интиҳоби тугмаи **Сурат** (Картинка)-и гурӯҳи **Иллюстрацияҳо** (Иллюстрации) дар қисми рости дарича барои интиҳоби сурат ва эскизҳо майдони вазифаҳо кушода мешавад.

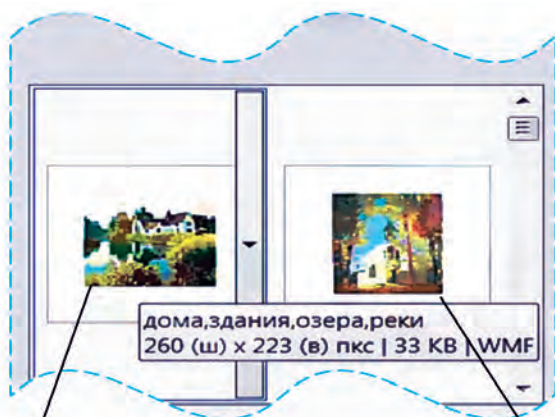
Одатан, дар соҳаи вазифаҳо дар майдончаи интиҳоби **Чустуҷӯии объектҳо**

(Искать объекты) тамоми файлҳои мултмедиа (Все файлы мультмедиа) акс ёфта, иллюстрацияҳо ва фотосуратҳои аз тарафи дастур ба ҷойгирсозӣ дар назар дошта интихоб мегардад:

Ҳангоми интихоби тугмаи **Сар кардан** (Начать)-и соҳаи вазифаҳо тамоми суратҳо дар намуди эскизҳои муси намудҳои интихоби коллексияҳо акс меёбад:

Барои ҷойгирсозии сурат эскизҳоро «варақ» зада, бо кӯмаки мушак заруриаш интихоб гардад, ки ғоя аст!

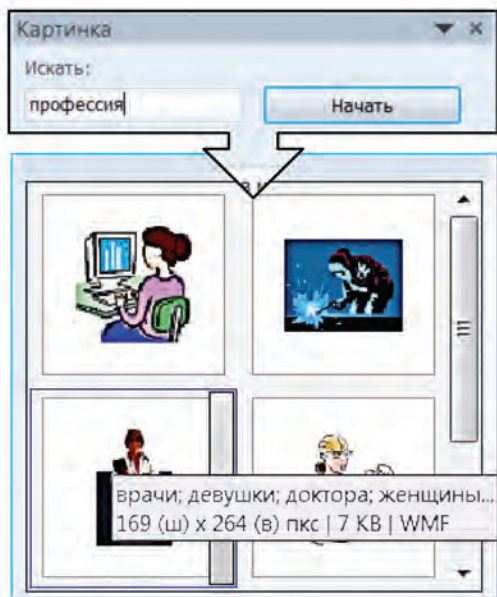

Натиҷаи интихоб:

Суратҳои коллексияи MS Word ба мавзӯҳо дар гурӯҳҳо ба-та монда, ин моили нишондиҳандаи мушак ба эскиз равона гар-дад, эзохи аксёфта (мавзӯ дар расми болой: дом, здания, озеро, реки)-ро дидан мумкин. Ин қабил гурӯҳбандии ягон мавзӯ им-конияти ҷустуҷӯи расмхоро медиҳад.

Расми поёни дер майдончаи интихобӣ дар асоси дохил кар-дани мавзӯи **касб** (профессия) натиҷаи ҷустуҷӯро акс кунондааст (искать: профессия):

Табиист, ки барои суръатфизоии ҷустуҷӯ кардани интихоби расми зарурӣ байни беш аз сад сурат онхоро мувофиқи мавзӯҳо дида баромадан мувофиқи мақсад мебошад.

БА ҲУЦЧАТ ГУЗОШТАНИ РАСМ АЗ ФАЙЛ

Барои ҷойгир соختани файлҳои расм ва фотосуратҳо аз хоти-раи ҳуцчатҳо (аз хотираи асосии компютер ва хотираи берунӣ) тугмаи **Расм** (рисунок)-и гурӯҳи **Иллюстрацияҳои** (Иллюстрации) интихоб мегардад. Бо кӯмаки дариҷаи мулоқоти **Ҷойгирсозии расм** (Вставка рисунка) файли зарурӣ муайян мегардад (имкони-яти кушодани расмро аз барномаи Paint ба хотир оваред). Баъди интихоби файли расми зарурӣ барои ҷойгирсозии он интихоби тугмаи **Ҷойгир сохтан** (Вставить) кифоя аст.

ТАҒЙИР ДОДАНИ ФОРМАТИ РАСМИ ХУЧЧАТ

Барои он ки матн ва расм дар ҳуҷҷат ҳамоҳанг ҷойгир шавад, одатан **андоза** ва **мавқеи ҷойгиршавии** расм, яъне тағйир додани формати он лозим меояд. Пеш аз он ки форматикунони расмҳои ҳуҷҷат тағйир дода шавад, расми зарурӣ бо кӯмаки мушак интиҳоб мегардад. Дар охир атрофи расми қайдшуда бо хат ихота мешавад. Он дар шакли чоркунҷаи рост буда, дар мобайни теға ва ҷонибҳо нуқтаҳои мавҷуданд, ки имконияти тағйир додани андозаи расмро медиҳанд. Агар нишондаҳандаи мушак ба болои яке аз нуқтаҳои мазкур оварда, тугмаи чап дар ҳолати пахш кардан ба як тараф гечад, расм хурд ё ки баръакс калон мегардад.

Аз расми қайдшуда нусха бардоштан ё ки маҳв соختани он **чун нусхабардорӣ** ва маҳв кардани матни қайдшуда ба амал **бароварда** мешавад.

Ҳангоми расмкашӣ дар Word ё ки барномаи қайдшуда **контекст-менюи Кор бо расмҳо** (работа с рисунками)-и барнома **фаъл** мегардад.

Контекст-менюи **Кор бо расмҳо** (работа с рисунками) аз гуруҳҳои зерини мантиқӣ иборат аст:

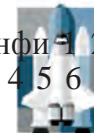

Гуруҳҳо	Намуд
Тағйиротҳо (изменение)	
Услуби расмҳо (стили рисунков)	
Ба тартибандозӣ (упорядочить)	
Андоза (размер)	

➤ Гурӯҳи **тағйиротҳо** (Изменение) имконияти таъсиррасони-ро ба фони расм, равшании ранг ва бануркунӣ медиҳад.

➤ Гурӯҳи **услубҳои расм** (Стили рисунков) имконияти тағйирдиҳии сарҳади расм ва услуби аккосиро медиҳад.

➤ Гурӯҳи **ба тартибандозӣ** (Упорядочить) имконияти вобаста кардани расми саҳифаро ба матн ва дигар расмҳо, ҳамчунин интихоби ҷойгирсозӣ, тоб додан ва аккосии расм, муттаҳид сохтани якчанд расм ё ки чудо кардани расмҳои якҷоякардаро медиҳад. Масалан, тугмаи гурӯҳи **Ба матн иҳота кардан** (Обтекание текстом) имконияти бо кӯмаки мушак интихоби ҳолатҳои зерини ҷойгиркунии расмро ба матн медиҳад:

Расм дар байни матн (В тексте)	Матн дар атрофи рамка (Вокруг рамки)	Матн дар саросари контури расм (По контуру)	Матнгузаронанда (Сквозное)
 <p>Синфи 1 2 3 4 5 6</p>	<p>Синфи</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>	<p>Синфи</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>	<p>Синфи</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>

Расми матн дар болову поён (сверху и снизу)	Дар паси расми матн (за текстом)	Дар пеши матни расм (перед текстом)
 <p>Синфи 1 2 3 4 5 6</p>	<p>Синфи</p> <p>1 2 3 4 5 6</p>	<p>Синфи</p> <p>4 5 6</p>

Таъкид кардан ҷои аст, ки **барои дохил кардани матн** расм ба сифати қисми ҷудонопазири матн (шрифт) ҷойгир мешавад. Онро саросари сатрҳои матн ба сифати як қисми матн ҷудо кардан мумкин. Дар ҳолатҳои боқимонда бошад, расм аз матн алоҳида буда, онро ба ҷойи дилхоҳи саҳифа ҷойгир сохтан мумкин.

➤ Гурӯҳи **Андоза** (Размер) имконияти тағйирдиҳии андозаи расм, буридани қисми шакли гуногун доштаро медиҳад.

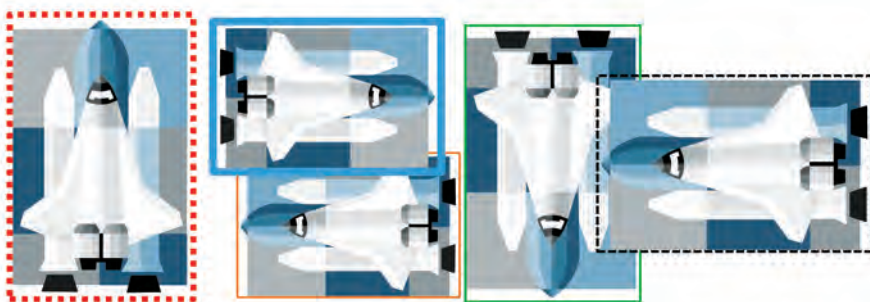
САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Барои чӣ ба ҳуҷҷатҳои матн расм ва ҷадвалҳо илова карда мешаванд?
2. Ба ҳуҷҷатҳо расмҳо аз кадом манбаъҳо ҷойгир карда мешаванд?
3. Барои ҷойгирсозии расм ба ҳуҷҷат чӣ гуна ҷой нишон дода мешавад?
4. Дар протсессорҳои матнии Word барои гузоштани расмҳо чӣ гуна амалиёт ба иҷро мерасад?
5. Аз коллексияи Word ҷустуҷӯро аз мавзӯи «Архитектура» (меъморӣ) дар амал нишон диҳед.
6. Расмро дар ҳуҷҷат чӣ тавр қайд кардан мумкин аст?
7. Расмро дар ҳуҷҷат чӣ тавр нусхабардорӣ ва ҷойгир кардан мумкин?
8. Аз ҳуҷҷат расмро чӣ тавр маҳв сохтан мумкин аст?
9. Андозаи расмро дар ҳуҷҷат чӣ тавр тағйир медиҳем?

МАШҚҶО

1. Дар ҳуҷҷати маҳфузбуда дар мавзӯи «Оилаи ман» касби ишғолкардаи ҳар як аъзои оила ё ки моилӣ ба касби шавқоварро дар расмҳои мувофиқ ҷойгир карда, андозаашро тағйир диҳед.
2. Ба ҳуҷҷати бо унвони «Ман ва дӯстонам» маҳфузбуда, оид ба мазмуни мавзӯъ расмҳоро ҷойгир карда, андозаашро тағйир диҳед.
3. Дар Word намуди зеринро ҳосил кунед ва бо унвони «Андозаи расм» маҳфуз доред.

4. Ба дафтаратон матни «Расмкашӣ дар Paint»-ро нависед. Дар матн имконияти барномаи Paint, вазифаи асбобҳои панели асбобҳо ва шаклҳои, ки онҳо ҳосил менамоянд, акс ёбад. Рангҳои гуногуни нақшаҳоро интихоб кунед.

ШАКЛ ВА НАҚШАҲО ДАР ҲУЧЧАТҲО

Барои он ки ҳуҷчат пурмазмун ва зебо бошад, баъзан ба матн шакл ё ки расм гузоштан лозим меояд. Агар онҳо дар коллексияи Word набошад-чӣ? Дар он сурат аз барномаи Paint истифода бурдан мумкин аст. Word имконияти кашидани шакл ва нақшаро дошта, қоратонро сабук мегардонад. Азбаски бисёр амалҳои дарси мазкур ба шумоён аз барномаи Paint маълум аст, иҷрои онҳо мушкилие нахоҳад овард.

Калимаҳои асосӣ: **ҷойгирсозии шакл, формати нақша, пайвастикунии тарҳҳо.**

ИМКОНИЯТҲОИ КАШИДАН

Дар дарсҳои гузашта мо гузоштани расмро ба ҳуҷчатҳо дида баромада будем. Нақшаҳои на он қадар мураккабро аз имкониятҳои протсессори матн истифода бурда кашидан мумкин. Ин қорро бо кӯмаки рӯйхати зергурӯҳи **Тарҳҳо** (фигуры)-и гурӯҳи **Иллюстрация** (Иллюстрация)-и тасмаи **Ҷойгирсозӣ** (Вставка) ба иҷро мерасонанд.

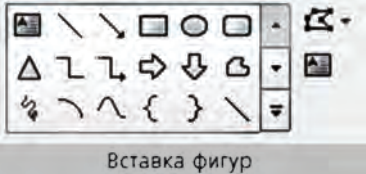
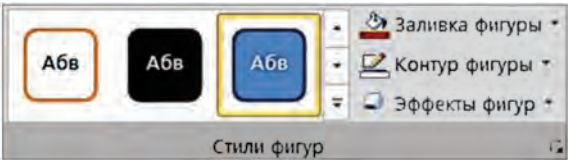
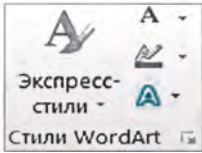
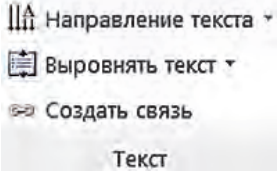
Дар рӯйхати кушодашуда имконияти ҷойгирсозии тарҳҳои намудҳои зерин таҷассум гардидаанд:

Шаклҳои охири истифодашуда	Хатҳо	Росткунҷа
Последние использованные фигуры 	Линии 	Прямоугольники
Шаклҳои асосӣ Основные фигуры 	Стрелкаҳои шаклдор Фигурные стрелки 	Шаклҳо барои формула Фигуры для формул
Блок-схема Блок-схема 	Ситораҷа ва тасмаҳо Звезды и ленты 	Ҳаволаҳои шаклдор Выноски

БАЪЗЕ ИМКОНИЯТҲОИ АНДОЗАКУНИИ ТАРҲҲО

Ҳангоми дар MS Word кашидани тарҳ ё ки қайд кардани он **Воситаҳои кашидан-Формат** (Средства рисования-Формат)-и барнома фаъол мегардад. Агар контекст-менюи **Воситаҳои кашидан** интихоб гардад, дар ин ҳол дар тасмаи кушодашуда гурӯҳҳои зерини оид ба андозакунии тарҳи иловагии гурӯҳи **Батартибандозӣ** (Упорядочить) ва **Андоза** (Размер), ки ба шумоён шинос аст, акс меёбад:

Гурӯҳҳо	Намуд
Ҷойгирсозии тарҳ (Вставка фигур)	
Услубҳои тарҳ (Стили фигур)	
Услубҳои Word Art (Стили Word Art)	
Матн (текст)	

Бо кӯмаки гурӯҳи **Ҷойгирсозии шаклҳо** (Вставка фигур) шаклҳои минбаъдaro ҷойгир кардан мумкин.

Гурӯҳи **Услубҳои шакл** (Стили фигур) имкониятҳои гуногуни тағйир додани услубҳои шакл ва акси дохили он, ранг кардани дохили шакл ва сарҳадҳои гуногуни онро медиҳад.

Гурӯҳи **услубҳои Word Art** (Стили Word Art) барои истифодаи эффектҳои матнӣ дар намуди расми манзаравӣ имконият фароҳам меорад.

Гурӯҳи **Матн** (Текст) самти ҷойгиршавии матро дар дохили шакл ва ҳамвор шуданро дар шакли вертикалӣ медиҳад.

ҶОЙГИРШАВИИ ШАКЛ ВА ТАҒЙИР ДОДАНИ АНДОЗА

Ҷойгиршавии шакл дар саҳифа чун дар барномаи Paint кадамҳои интихоби шакл, ҷойгирсозии шакл ва тағйир додани форматро дар бар мегирад. Баъзе имкониятҳои ҷойгирсозии шакл, кашидани нақша ва тағйир додани намуди ҷойгиршавии шаклро дар ҷараёни зерин дида мебароем.

Ҳаракатҳои ба иҷро расанда	Натиҷа
<p>1. Аз рӯйхати шӯъбаи шаклҳои гурӯҳи Тарҳи асосӣ тугмаи Моҳ (месяц) -ро интихоб мекунем.</p>	<p>Нишондиҳандаи мушак ба намуди + меояд.</p>
<p>2. Нишондиҳандаи мушакро ба нуктаи оғози нақшаи зарурӣ равона карда, тугмаи чапро пахш мекунем. Нишондиҳандаи мушакро ғечонида ба самти зарурӣ ҳаракат мекунем. Барои боздоштани хат тугмаи мушакро сар медиҳем. Ҳамин шаклро боз 2 маротиба мекашем (ё ки нусха мебардорем).</p>	
<p>3. Васеъгии мохро дар расми 1 ва расми 3 тағйир медиҳем. Барои ин ба маркети бо ромби зард қайдшуда мушакро равона карда, тугмаи чапи мушакро пахш карда истода барои расми 1 ба чап, барои расми 2 ба рост меғечонем.</p>	
<p>4. Расми 1-ро қайд карда, тугмаи Эффектҳои шакл («Эффекты фигур») -и гурӯҳи мантиқии Услубҳои шаклҳои тасмаи контекст-меню Воситаҳои Кашидан-Форматро интихоб мекунем. Аз рӯйхати тугмаи Релеф (рельеф) -и кушодашуда, намуди Кунҷ (Угол) -ро интихоб менамоем.</p>	

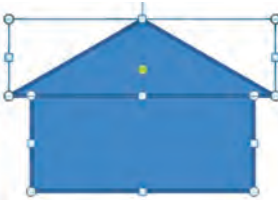
<p>5. Аз усули банди 4-уми болой барои расми 2 намуди Ар деко, барои расми 3 бошад, намуди Нишебӣ (Наклон)-ро интихоб мекунем.</p>	
<p>6. Расми 3-ро қайд карда, тугмаи Пур кардани шакл (Заливка фигуры)-и тасмаи контекст-менюи Воситаҳои баромадан-Формат тугмаи Расм (Рисунок)-ро интихоб мекунем. Аз даричаи мулоқоти кушодашуда ягон расмро интихоб карда, тугмаи Чойгиршавӣ (Вставить)-ро истифода мебарем.</p>	
<p>7. Расми 2-ро қайд карда, тугмаи матн (текстура)-ро аз рӯйхати тугмаи Пур кардани тарҳ (Заливка фигуры)-и тасмаи контексти менюи Воситаҳои баромадан-Формат интихоб мекунем. Аз рӯйхати кушодашуда Навиштаҷоти Чақраҳои об (Водяные капли)-ро интихоб мекунем.</p>	
<p>8. Расми 1-ро қайд карда, аз рӯйхати тугмаи Пур кардани Тарҳ («Заливка фигуры»)-и тасмаи контекст-менюи Воситаҳои баромадан-Формат тугмаи Градиент (Градиентная)-ро интихоб кунед. Аз рӯйхати кушодашуда тугмаи Аз марказ (Из центра)-ро интихоб намоед.</p>	

Чойгиршавии шакл нисбат ба ҳолати чойгиршавии матн чун дар расмҳо муайян мегардад.

ЯКЧОЯКУНИИ ШАКЛҲО

Аз якчанд тарҳи дар саҳифа чойгиршуда нақша ҳосил кардан мумкин. Лекин ҷойи шаклҳо нисбат ба ҳолати чойгиршавии матн метавонад тағйир ёбад ва намуди нақша вайрон шавад. Барои вайрон нашудани намуди нақша, одатан, шаклҳоро якҷоя

мекунанд, ки нақшаи яклухт ҳосил мегардад. Масалан, нақшаи «Хона»-ро ин тавр ҳосил мекунанд.

<p>1. Аз гурӯҳи Росткунҷаи рӯйхати шӯъбаи шаклҳо тугмаи Росткунҷа (Прямоугольник) -ро интихоб намуда, росткунҷа мекашем. Тарҳи мазкур дар ҳолати Болои матн кашида мешавад.</p>	
<p>2. Аз гурӯҳи Шаклҳои асосӣ гурӯҳи мантиқии Чойгиркунии тарҳ (Вставка фигур)-и тасмаи контекст-менюи Воситаҳои кашидан-Формат тугмаи Секунҷаи баробарпахлӯ (Равнобедренный треугольник)-ро интихоб мекунем ва секунҷа мекашем. Тарҳи мазкур ҳам дар ҳолати Болои матн кашида мешавад.</p>	
<p>3. а) клавишҳои самти Тарҳи секунҷаро бо кӯмаки клавишҳои самт ё ки мушак гечонда, ба болои тарҳи чоркунҷаи рост чойгир месозем. б) Акнун клавиши Шрифтро дар ҳолати паҳш кардан, бо кӯмаки мушак ду тарҳро интихоб мекунем. в) Аз шӯъбаи Гурӯҳбандӣ (Сгруппировать)-и гурӯҳи Тарғибандозӣ («Упорядочить»-и) тасмаи контекст-менюи Воситаҳои кашидан Формат тугмаи Гурӯҳбандӣ-ро интихоб менамоем.</p>	

Барои муттаҳидсозии намуди нақшаи яклухти тарҳ ҳолати нисбати матн доштаи тарҳ дар мобайни **матн нашуданаш шарт аст!**

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Барои кашидани шаклҳо дар протсессори матни Word аз кадом тасма истифода мебаранд?
2. Кадом шаклҳоро дар протсессори матни Word кашидан мумкин?
3. Тағйир додани кашидани хати рост, ғафсӣ, ранг ва намуди штрихро дар протсессори матни Word дар амал нишон диҳед.
4. Тағйир додани кашидани росткунҷа, ранг кардан, ранги ҳудуд ва намуди штрихро дар протсессори матни Word дар амал нишон диҳед.
5. Кашидани эллипс ва дар дохилаш навиштани матн, тағйирдиҳии андозаро дар Word дар амал нишон диҳед.

6. Усулҳои рангкунии дохили тархро дар Word дар амал нишон диҳед.
7. Имконияти аксунонии шаклҳоро дар Word дар амал нишон диҳед.
8. Шаклҳо дар Word чӣ тавр тоб дода мешаванд. Дар амал нишон диҳед.
9. Имконияти муттаҳидсозии нақшаҳоро дар Word дар амал нишон диҳед.

МАШҚҲО

1. Аз амалҳои хатча ва кашидани чоркунча истифода бурда, нақшаи Роботро кашед.
2. Аз амалҳои кашидан истифода бурда, нақшаи компютерро кашед.
3. Нақшаи намуди поёнии хонаро ҳосил намоед.

4. Бо кӯмаки нусхабардорӣ шаклҳои пайдарҳами поёниро ҳосил намоед.

5. Шаклҳои матнаторо таҳти унвони «Кашидани расм дар Paint» аз имконияти MS Word истифода бурда кашед ва бо унвони «Paint ва Word» маҳфуз доред.
6. Дар дафтратон дер зери сарлавҳаи «Имкониятҳои Paint ва Word» дар бораи имкониятҳои кашиданаи шакл дар ин ду барнома чадвали қиёсӣ ҳосил намоед. Дар чадвал шаклҳо кашада, мувофиқ ба барнома ҷавобҳои «Осон» ва «Душвор» ё ки «Мумкин нест»-ро нависед.

Дарси 11

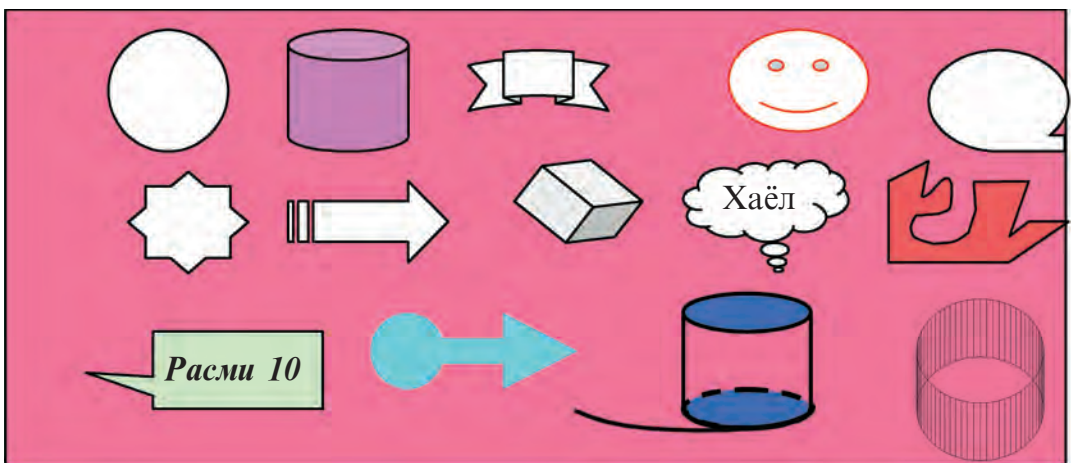
МАШҒУЛИЯТИ АМАЛӢ ОИД БА РАСМ ВА НАҚШАҲО

1. Аз хуччати тахти унвони «Тасвири байраки давлатӣ»-и маҳфуз доштаатон акси байрақамонро (бидуни ситораҳо) кашед ва онро бо рангҳои зарурӣ оро диҳед.
2. Дар зери таъсири имконияти форматикунони Word аз расми А расмҳои Б ва В-и ҷадвали поёниро ҳосил кунед ва бо унвони «Расм ва формат» маҳфуз доред.

А	Б	В
		

3. Хуччати танҳо аз расм иборат бударо бо унвони «Хонаи компютерӣ» ҳосил кунед, расми ҷониби тирезаи хонаи компютерӣ, ки девор акс шудааст, аз имкониятҳои Word истифода бурда кашед.
4. Аз имкониятҳои Word истифода бурда, расми поёниро кашед.

5. Ба дафтарадон матни «Чадвалҳо»-ро нависед Дар мазмуни матн намуди чадвалҳои худатон дучороба (масалан, чадвали рӯзнома ё ки чадвали дарси мактаб, журнали синф) ва эзоҳи мухтасари он акс ёбад. Сатрҳо, расм ё ки ранги гуногуни матнҳои чадвалро интихоб кунед.
6. Тестҳои зеринро таҳлил кунед ва ҷавобашро муайян созед.
  - 1) Ба андозаи расм чиҳо медарояд;

А) Андозааш;	Б) Ҳолати ҷойгиршавӣ;
В) Рангаш;	Г) Тамоми ҷавобҳо дурустанд.
  - 2) Дар Word расмро ба матн дар кадом ҳолат ҷойгир кардан мумкин?

А) байни матн;	Б) Атрофи рамка (чорчӯба);
В) Саросари контур;	Г) Тамоми ҷавобҳо дурустанд.
  - 3) Барои дар Word кашидани тарҳи ҳалқа кадом тугма ва клавиш дар якҷоягӣ истифода мегарданд?

А) Эллипс ва [Ctrl];	Б) Эллипс (овал) ва [Shift];
В) Хатти қач ва [Ctrl];	Г) Хатти қач ва [Shift].

Дарси 12

КОР БО ЧАДВАЛҲО ДАР ҲУЧЧАТҲО

Баъзан дар ҳуҷҷатҳо дар баробари расм чадвалҳоро ҳам ҷойгир кардан лозим меояд. Чадвалҳо мухталиф мешаванд. Масалан, чадвали дарсҳои мактаб, саҳифаҳои рӯзнома ва журнали синф, чадвали ягон мусобиқаи футбол ва ҳоказо. Шакл ва мазмуни чадвалҳои мазкур гуногун бошанд ҳам, тамоми онҳо аз миқдори сатр ва сутунҳои муайян иборатанд.

Калимаҳои асосӣ: мафҳуми чадвал, ҷойгирсозии чадвал, амалҳо бо чадвалҳо.

МАФҲУМ ДАР БОРАИ ЧАДВАЛ

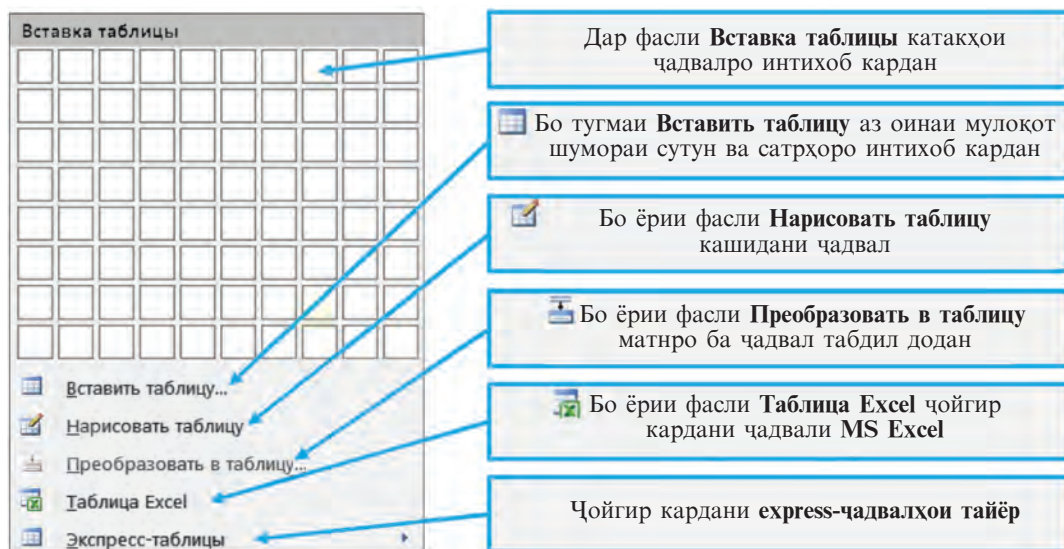
Чадвали дилҳо аз **n-то сутун** ва аз **m-то сатрҳо** иборат аст. Онҳо дар навбати худ ячейкаҳо (катакҳо) ба ҳисоб мераванд. Элементҳои асосии чадвал аз ячейкаҳо (катакҳо) иборатанд. Ячейкаро дар Word **микроҳуҷҷат** номидан мумкин аст. Дар ка-

так матн навиштан, андозакунии он ва ҳатто расм ҷойгир сохтан мумкин. Ба сифати мисол дар Word ҷадвалеро, ки аз 3 сутун ва 4 сатр иборат аст, мекашем, миқдори ячейкаҳо 12-то ($3 \cdot 4 = 12$) мегардад.

Рақами тартибӣ	Расм	Вазифа (функсия)
1.		Аз клавишҳои ба болаш ҳарф, рақам ва дигар аломатҳо навишта иборат буда, бо ёрии онҳо маълумот ва фармонҳои мухталиф дароварда мешавад.
2.		Вазифаи экрани телевизорро иҷро мекунад, яъне расми кашидашаванда, ҳарфи навишташаванда, филми намоишдиҳанда намоён мешавад.
3.		Сохтаре, ки идоракунии қулайи компютер, иҷрои як қатор корҳоро бо он сабук мегардонад.

ДАР WORD ҶОЙГИРСОЗИИ ҶАДВАЛ

Барои ҷойгирсозии ҷадвал тугмаи ҷадвал гурӯҳи **Ҷадвал** (Таблица)-и тасмаи **Ҷойгирсозӣ** (Вставка) интихоб мегардад. Даричаи интихобии кушодашуда чунин имкониятҳоро тавсия менамояд:

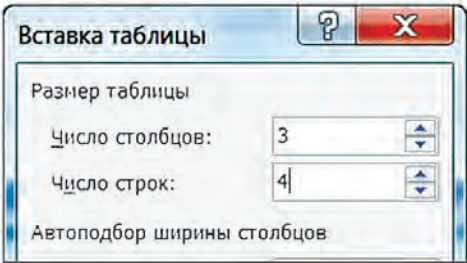
Вставка таблицы

- Дар фасли **Вставка таблицы** катакҳои ҷадвалро интихоб кардан
- Бо тугмаи **Вставить таблицу** аз оинаи мулоқот шумораи сутун ва сатрҳоро интихоб кардан
- Бо ёрии фасли **Нарисовать таблицу** кашидани ҷадвал
- Бо ёрии фасли **Преобразовать в таблицу** матнро ба ҷадвал табдил додан
- Бо ёрии фасли **Таблица Excel** ҷойгир кардани ҷадвали MS Excel
- Ҷойгир кардани **express-ҷадвалҳои тайёр**

Вставить таблицу...
Нарисовать таблицу
Преобразовать в таблицу...
Таблица Excel
Экспресс-таблицы

Фарз мекунем, ки чадвали дорои 3 сутун ва 4 сатри теъдоди катакҳояш 12-то (яъне, чадвали 3×4)-ро ҳосил кардан зарур шуд. Дар MS Word чараёни ҳосилкунии ҳамин чадвалро дида мебароем:

Ҳаракатҳои иҷрошаванда	Намуд
<p>Усули 1. Аз шӯъбаи Қойгирсозии чадвал (Вставка таблицы) нишондиҳандаи мушакро ба болои 3-то сутун ва 4-то сатр ғеҷонда, интиҳоб мекунем ва тугмаи чапро пахш менамоем.</p>	
<p>Усули 2. Тугмаи Қойгирсозии чадвал (Вставить таблицу...)-ро интиҳоб мекунем. Аз дариҷаи мулоқоти кушодашуда Қойгирсозии чадвал (Вставить таблицу...) миқдори сутунро 3, миқдори сатрро чун 4 интиҳоб менамоем.</p>	

Чадвал дар шакли зерин ҳосил мешавад:

БАЪЗЕ АМАЛҲО БО ЧАДВАЛИ WORD

1. Дар сатри аввали ячейкаҳо одатан сарлавҳаҳои сутун, ки маълумотҳо қойгир шудаанд, дар сутуни аввали ячейка бошад, рақами тартибӣ нишон дода мешавад. Ячейкаи чадвал бо маълумот пур мегардад. Барои ин нишондиҳандаи мушак ба болои ячейкаи (катаки) зарурӣ гузошта мешавад. Аз рӯи зарурат бо кӯмаки клавишҳои **Таб** ва самтнокӣ ба дигар катакҳо мегузаред.

Рақами тартибӣ	Расм	Вазифа (функсия)
1.		Аз клавишҳои ба болаш ҳарф, рақам ва дигар аломатҳо навишта иборат, бо ёрии онҳо маълумот ва фармонҳои мухталиф дароварда мешавад.
2.		Вазифаи шабеҳи экрани телевизорро ба иҷро мерасонад, яъне расми кашидашаванда, ҳарфи навишташаванда, филми намоишдиҳанда намоён мегардад.
3.		Соҳтаре, ки идоракунии қулайи компютер иҷроӣ як қатор корҳоро бо он сабук мегардонад.

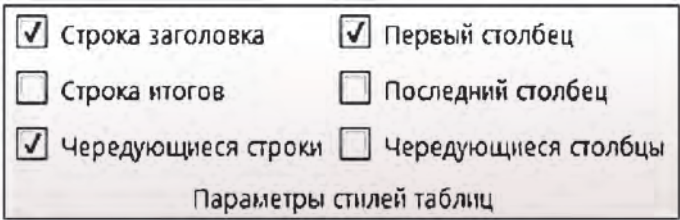
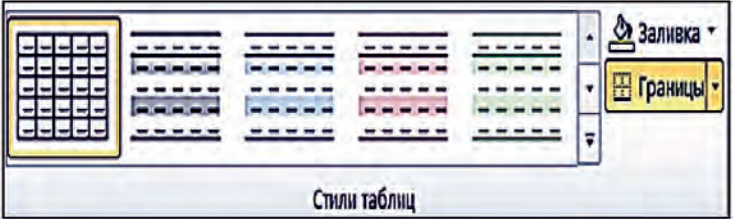
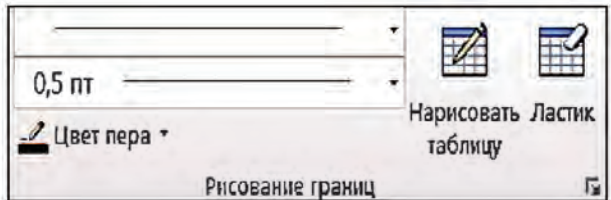
2. Вобаста аз ҳаҷми маълумотҳои ҷадвал бари сутунро тағйир додан мумкин аст. Барои ин нишондиҳандаи мушакро ба сарҳади хати ҷадвал меоварем. Вақте ки нишондиҳандаи мушак шакли ро мегирад, тугмаи чапро паҳш намуда, ба самти дилхоҳ мегечонем. Ҷадвал шакли зеринро мегирад:

Рақами тартибӣ	Расм	Вазифа (функсия)	Вазифа (функсия)
1.		Клавиатура	Аз клавишҳои ба болаш ҳарф, рақам ва дигар аломатҳо навишта иборат, бо ёрии онҳо маълумот ва фармонҳои мухталиф дароварда мешаванд.
2.		Монитор	Вазифаҳои шабеҳи экрани телевизорро иҷро мекунад, яъне расми кашидашаванда, ҳарфи навишташаванда ва филми тамошошаванда намоён мегардад.
3.		Мушак	Соҳтаре, ки идоракунии қулайи компютер ва баъзе корҳои он иҷрокундаро осон мегардонад.

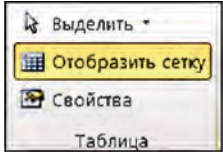
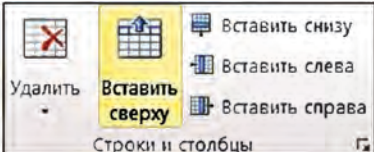
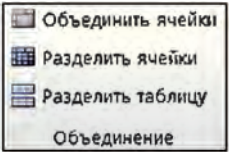
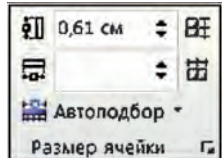
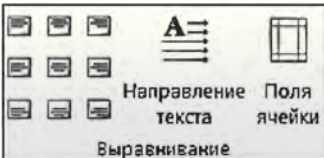
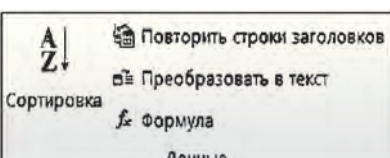
КОНТЕКСТ – МЕНЮИ КОР БО ЧАДВАЛ

Ба катаки (ячейкаи) чадвал курсор ҷойгир карда, контекст-менюи **Кор бо чадвал** (Работа с таблицами) фаъол мегардад. Контекст-менюи мазкур бо 2-то тасма – **Конструктор** ва **Макет** вобаста гардидаанд.

Тасмаи **Конструктор** барои оро додани дохили катак, интихоби тағйиротҳои хоси сарҳадҳои услубҳои чадвал, ҷузъҳои чадвал, кашидани чадвал, ҳамчунин маҳв кардани хатҳо имконият медиҳад.

Гурӯҳҳо	Намуд
Параметрҳои услубҳои чадвал (Параметры стилей таблиц)	
Услуби чадвалҳо (стили таблиц)	
Кашидани сарҳади чадвал (рисование границ)	

Тасмаи **Макет** барои кушодани даричаи мулоқоти **Хосиятҳои чадвал** (Свойства таблицы), акс кунондани хати катакҳои беранг, гузоштан ва маҳв сохтани сатр ва сутун дар чадвал, якҷоякунии катакҳо ва сатрҳои чадвал, тағйир додани андозаҳои катак, тақсимкунии катак, услуби ҳамворкунии маълумотҳои катак ва муайянкунии самти матн, маҳфуз доштани маълумотҳо, иҷро кардани корҳои ҳисобу китоб дар асоси формула аз болои қимати ададҳои чадвал имконият медиҳад.

Чадвал (Таблица)	Сатрхо ва сутунҳо (Строки и столбцы)	Якҷоякунӣ (Объединить)
		
Андозаи катак (Размер ячейки)	Ҳамворкунӣ (Выравнивание)	Маълумотҳо (Данные)
		

Маълумотҳои катакҳои чадвалро алоҳида ё ки дар якҷоягӣ (ба блок гирифта) форматӣ кунондан мумкин. Дар он усули ҷойгиршавии маълумотҳо, андозаҳо, рангу намуди нақша, ранги фони катакҳо ва ҳоказо бо кӯмаки тасмаҳои **Конструктор** ва **Макет** ба осонӣ иҷро мегардад.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Оид ба чадвал мисолҳо оред.
2. Ҷузъҳои чадвалро гӯед.
3. Барои чӣ чадвалро ба ҳуччатҳои матндор илова менамоянд?
4. Ҷойи ба ҳуччат гузоштани чадвал чӣ гуна ишора мешавад?
5. Кадом усулҳои гузоштани чадвалро дар ҳуччати Word медонед?
6. Аз ҳуччатҳои чадвал чӣ тавр нусхабардорӣ кардан мумкин?
7. Чадвалро аз ҳуччат чӣ тавр маҳв кардан мумкин аст?
8. Хосиятҳои чадвалро чӣ гуна тағйир додан мумкин аст?
9. Дар чадвали катакҳо чиро ҷойгир сохтан мумкин аст?
10. Васеъгии сутуни чадвалро чӣ тавр тағйир медиҳем?
11. Баландии сатри чадвалро чӣ тавр тағйир додан мумкин аст?
12. Маълумотҳои чадвал чӣ тавр ба тартиб андохта мешаванд?
Дар амал нишон диҳед.
13. Чӣ тавр тағйир додани фони сатр, сутун ва ячейкаи чадвалро дар амал нишон диҳед.

МАШҚҲО

- Ба ҳуҷҷати унвонаш «Оилаи ман» ҷадвалро бо маълумотҳо аз хусуси аҳли оила баробари ному насаб ва санаи тавлид ҷойгир кунед. Дар он:
  - аз матни пештар таҳияшуда нусха бардошта, ба ҷадвал ҷойгир созед;
  - маълумотҳоро аз рӯйи ному насаб мувофиқи тартиби алифбо ҷо ба ҷо кунед;
  - маълумотҳои ҷадвалро аз хусуси санаи зодруз баробари зиёд шудани синну сол ба намудҳо ҷудо кунед;
  - маълумотҳои ҷадвалро мувофиқи тартиби камшавии синну сол ба намудҳо ҷудо кунед.
- Ҷадвали намудаш зеринро ҳосил кунед:

Рӯйхати тартибёфта	Рӯйхати тартибёфта	Рӯйхати маркетдор	Рӯйхати маркетдор
1. Информатика	A) Информатика	• Информатика	✓ Информатика
2. Математика	B) Математика	• Математика	✓ Математика
3. Физика	C) Физика	• Физика	✓ Физика

- Ба ҳуҷҷат зери унвони «Синфи компютерӣ» баробари додани унвони навҳои мебелҳо, миқдору ранги он ҷадвал илова кунед. Ҷадвалро нусха бардошта, маълумотҳоро мувофиқи тартиби афзоиш аз рӯйи унвони мебелҳо ба навҳо тақсим намоед.
- Ба дафтарадон ба давоми ҳуҷҷати унвонаш «Тарҷимаи ҳол 2» илова кардани ҷадвалро баробари арзёбии ҳолати чоряки гузашта кашед. Ҷадвалро ба андозаи ҳамин ҷадвал кашед ва маълумотҳоро мувофиқи тартиби арфзоиш аз рӯйи номи фанҳо нависед.

Дарси 13

АМАЛҲОИ БОЛОИ ҶАДВАЛ

Дар дарсҳои гузашта мо аз барномаи Word бо даровардани ҷадвал ба ҳуҷҷат, тағйир додани андозаи сутуни ҷадвал ва тартибандозӣ барин амалҳо шинос шуда будем. Дар дарси мазкур Шумоён бо даровардани сатру сутуни нав, маҳв сохтани сатру сутун, муттаҳид сохтану ҷудокунии катакҳо барин амалҳо шинос мегардед.

Калимаҳои асосӣ: даровардани ҷадвал, сатр ва сутун, маҳви сатр ва сутун, якҷоякунии катакҳо, тақсимкунии катакҳо.

ДАРОВАРДАНИ САТРУ СУТУНИ НАВ БА ЧАДВАЛ

Барои он ки ба чадвал сатр ё ки сутуни нав дароварда шавад, аввало курсорро ба сатр ё ки сутуни лозимӣ дар болои сатр ё ки сутуни ҳамроҳшаванда ҷойгир месозед. Аз гурӯҳи **Сатрҳо ва сутунҳо** (Строки и столбцы)-и тасмаи менюи **Макет** амали зарурӣ интихоб мегардад. Масалан, агар сатр ба сатри болои курсор ҷойгир шуда, ҳамроҳ карда шавад, дар ин ҳол тугмаи **Дар боло ҷойгиршуда** (Вставить сверху), агар сутун аз сутуни курсор ҷойгиршуда дар тарафи чап ҳамроҳ шуданаш лозим бошад, дар ин ҳол тугмаи **Дар чап ҷойгиршавӣ** (Вставить слева) интихоб мешавад.

МАХВ СОХТАНИ САТР Ё КИ СУТУНИ ЧАДВАЛ

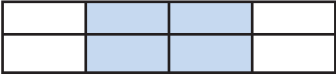

Баъзан дар чадвал зарурати маҳв сохтани сатр ё ки сутуни зиёдатӣ ба миён меояд. Лекин онро бо усули осон маҳв сохтан душвор мебошад. Барои ҳамин амалҳои зеринро ба иҷро расондан лозим меояд.

Аввало курсор ба болои сатр ё сутуни маҳвшаванда ҷойгир карда мешавад. Агар якчанд сатру сутунҳоро маҳв карданӣ бошед, онҳоро дар блок қайд кардан лозим. Сипас, амали зарурӣ аз рӯйхати тугмаи **Маҳвкунӣ** (Удалить)-и гурӯҳи **Сатрҳо ва сутунҳо** (Строки и столбцы)-и тасмаи «**Макет**» интихоб мегардад. Масалан, сатрро маҳв сохтан зарур ояд, дар ин ҳол тугмаи **Маҳви сатрҳо** (Удалить строки) интихоб мешавад.

МУТТАҲИД СОХТАНИ КАТАКҲО ДАР ЧАДВАЛ

Ҳангоми чараёни кор якчанд сатру сутунро дар шакли росткунча ба блок гирифтани лозим омада, зарурати муттаҳид сохтани ячейкаҳо ба миён омаданаш мумкин аст.

Барои муттаҳид сохтани ячейкаҳо амалҳои зеринро пайи ҳам ба иҷро расондан лозим меояд:

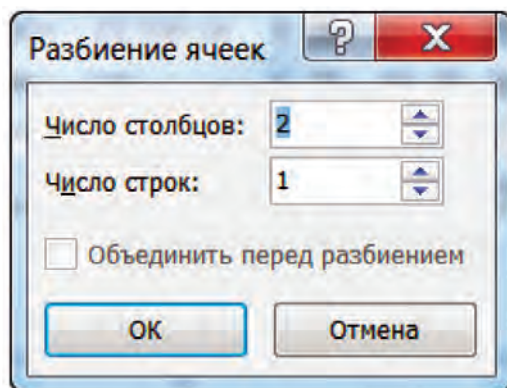
Ҳаракатҳои иҷрокунанда	Натиҷааш
1. Катакҳои муттаҳидшавандаро ба блок мегиред.	
2. Тугмаи муттаҳидсозии катакҳо аз гурӯҳи Муттаҳидкунӣ (объединение) – тасмаи Макет интихоб мегардад.	

ЧУДОКУНИИ КАТАКҲОИ ЧАДВАЛ

Чудокунии катакҳои чадвал ба катакҳои рақами зарурӣ ин тавр амалӣ гардонда мешавад.

1. Курсор ба катаки зарурӣ чудо карда, ё ки сатрҳо ва сутунҳои зарурӣ ба блок гирифта мешавад.

2. Тугмаи **Катакҳо тақсим гардед** (Разбиение ячеек)-и гурӯҳи **Якҷоякунӣ** (Объединение)-и тасмаи **Макет** интиҳоб мегардад.

3. Дар дариҷаи ҳосилшудаи мулоқот миқдори сутун ва сатрҳо қайд мешавад. Дар ин ҷо миқдори сатрҳои ҳосилшуда аз миқдори сатрҳои сутуни ҳамсоя набояд зиёд шуда, ба миқдори сатрҳои сутуни ҳамсоя бояд тақсимшаванда бошад.

САМТИ МАТН ДАР ЧАДВАЛ

Дар чадвал матн ба самти горизонталӣ аз чап ба рост, ба самти вертикалӣ аз боло ба поён ё ки аз поён ба боло навишта шуданаш мумкин. Барои ин:

Усули 1:

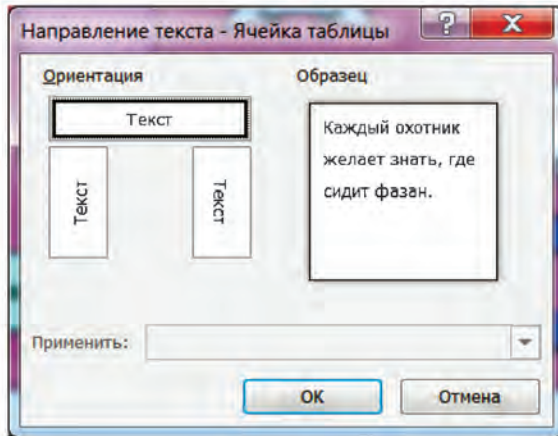
1. Курсор ба катакҷае, ки матн навишта мешавад, ҷойгир мешавад.

2. Тугмаи **Самти матн** (Направление текста)-и гурӯҳи **Ҳамворкунӣ** (Выравнивание-и) тасмаи **Макет** то акс кардани самти зарурӣ якҷанд маротиба интиҳоб мегардад.

Усули 2:

1. Курсор ба катаки матннависӣ ҷойгир мешавад.

2. Тугмаи рости мушакро пахш карда, ба экран **Контекст-меню** бароварда мешавад.

3. Амали Контекст-менюи мувофиқ ба **Самти матн** (Направление текста)-и чадвали дар экран аксёфта интихоб мегардад. Дар экран даричаи мулоқоти **интихоби самти матн** акс меёбад.

4. Аз даричаи мулоқоти дар экран аксёфта самти зарурии матн интихоб шуда, клавиши **Enter** пахш мегардад, ё ки бо кӯмаки мушак тугмаи **ОК** интихоб мешавад.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Дар болои хуччатҳо чӣ гуна амалҳо ба иҷро мерасанд?
2. Дар чадвал истифода бурдани сатру сутуни навро дар амал нишон диҳед.
3. Сутун ва сатри зиёдании чадвал чӣ тавр маҳв мегардад?
4. Усулҳои ба блок гирифтани чадвалро дар амал нишон диҳед.
5. Ячейкаро дар чадвал чӣ тавр муттаҳид сохтан мумкин?
6. Чӣ тавр тақсим кардани катакҳои чадвалро дар амал нишон диҳед.
7. Самти матн дар ячейкаи чадвал чӣ тавр тағйир дода мешавад? Дар амал нишон диҳед.
8. Чадвали андозааш 2×3-ро тартиб дода, онро аз рӯи сутунҳо бо рангҳои мухталиф оро диҳед.
9. Маълумотҳои сатрҳои чадвалро бо рангҳои гуногун оро диҳед.

МАШҚҶО

1. Ба давоми хуччат бо унвони «Тарҷимаи ҳол» чадвали баҳоҳоятонро дар чоряки аввал аз рӯи фанҳо ҷойгир созед.
2. Чадвалҳои намудашон зеринро ҳосил кунед.

Синфи 6	MS Word			MS Word
		MS Word		
		Синфи 6		
	BMA		Синфи 6	BMA

Рақами гартибӣ	Номи авлодӣ, исми шариф	Соли таваллуд	Холҳои рейтингӣ				Бали солона	Манзил	Эзоҳ
			Нимсолаи яқуми сол		Нимаи дуюми сол				
			Чоряки 1	Чоряки 2	Чоряки 3	Чоряки 4			
1.									

3. Ба дафтаратон сарлавҳаи «Формула ва ифодаҳо»-ро нависед. Дар давомаш формулаи роҳи тайшударо дар асоси вақт ва суръат, 2 муодила, 3 қиёсо оид ба ифода нависед.

Дарси 14

ОБЪЕКТҲОИ WordART

Барои он ки ҳуҷҷати Word боз ҳам назаррабо гардад, калима ё ки як қисми матнро дар шакли рамзи графикӣ аз рӯи коллексияи объектҳои WordART ҷойгир сохтан мумкин аст. Масалан, объекти «WordART» ҳангоми таҳияи реферат, навиштани мақолаҳо ё ки сарлавҳа истифода мегардад.

Қолимаҳои асосӣ: Объекти «WordART», коллексияи «WordART», объектҳои «WordART».

КОЛЛЕКСИЯИ WordART

Объекти WordART – матн дар асоси расми манзаравӣ буда, бо кӯмаки он эффекти матни махсусро истифода бурдан мумкин. Масалан: тоб додан, ёзонидан, ҷийгиркунии ягон матн дар намуди шакл ё ки ранг кардани матн бо усулҳои гуногун. Ба ёри гечондани матн ба ҷойи зарурӣ ё тағйир додани андоза, эътиборро ба объекти WordART ҷалб сохтан мумкин.

Ба сатри объекти WordART-ро ҷойгир сохтан зарурбуда, тугмаи WordArt (WordART), гурӯҳи **Матни** (Текст) тасмаи **Ҷойгирсозӣ** (Вставка) интихоб мегардад. Аз рӯйхати мазкури бо услуби зерин кушодашуда услуби манзур интихоб мегардад, масалан, Градиентная заливка – черная, контур – белый, тень – снаружи.

Барои даровардани матн, майдони намудаш зерини матн акс меёбад:

Ба чойи майдони рангшуда матни зарурӣ дароварда мешавад. Масалан, **Модар – Ватан Ўзбекистон! Шукуфон бош, Ўзбекистон!** Матни қайдшударо кушода, ба чояш матни нави чидашуда акс меёбад.

Дар тасмаи контекст-менюи **Воситаҳои кашидан-Формат** (Средство рисования-Формат)-и дар объекти WordART фаъолшуда, имкониятҳои форматикунониرو истифода бурдан мумкин. Матни дар объекти WordART навишташуда бошад, **Самти матн** (Направление текста), **Андозаи матн** (Размер текста) ва **Ранги матн** (Цвет текста), усули **Ранг кардан** (Заливка текста) чун шакли аксёбии матн эътибори истифодабарии форматикунониرو ба худ мекашад.

Дар мисоли поёнӣ шакли аксёбии матни объекти WordART тавсир ёфтааст.

1. Матни «**Мактаби мо – ифтихори мо!**»-ро дар объекти WordART чойгир мекунем.

«Мактаби мо – ифтихори мо!»

2. Шакли акскунии матнро тағйир медиҳем. Барои ин рӯйхати тугмаи **Аниматсия** (Анимация)-и гурӯҳи **услугҳои Word Art** (Стили Word Art)-и тасмаи контекст-менюи **Воситаҳои кашидан-Формат** (Средство рисования-Формат)-ро кушода, аз рӯйхати тугмаи зерини Тағйирдиҳӣ (Преобразовать) тарҳи **Ҳалқа** (Кольцо)-ро интихоб карда, андозаашро зиёд мекунем:

Натиҷа ин тавр акс меёбад:

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Объекти WordART кадом вазифахоро иҷро мекунад?
2. Объекти WordART бо кадом усулҳо гузошта мешавад?
3. Гурӯҳи услубҳои WordART (стили WordART) чӣ гуна имкониятхоро молик аст?
4. Шақли объекти WordART-ро чӣ тавр тағйир додан мумкин аст. Дар амал нишон диҳед.
5. Барои реферат аз рӯйи фанни Информатика муқова тайёр кунед.
6. Озодона тоб додани объекти WordART-ро нишон диҳед.
7. Андозаи объекти тайёри WordART-ро чӣ тавр тағйир додан мумкин аст. Дар амал нишон диҳед.

МАШҚҶО

1. Ба давоми ҳуҷҷат бо унвони «Ватанам – Ўзбекистон» объекти зерини WordART-ро ҷойгир созед.

Дӯст доштани Ватан аз имон аст!

2. Объекти поёнии WordART-ро ҳосил кунед. Дар он объекти поёниро дар 5 нусха ҳосил намоед. Ба ҳар як нусха усулҳои гуногуни андозакуниро истифода баред.

Китоб манбаи дониш аст!

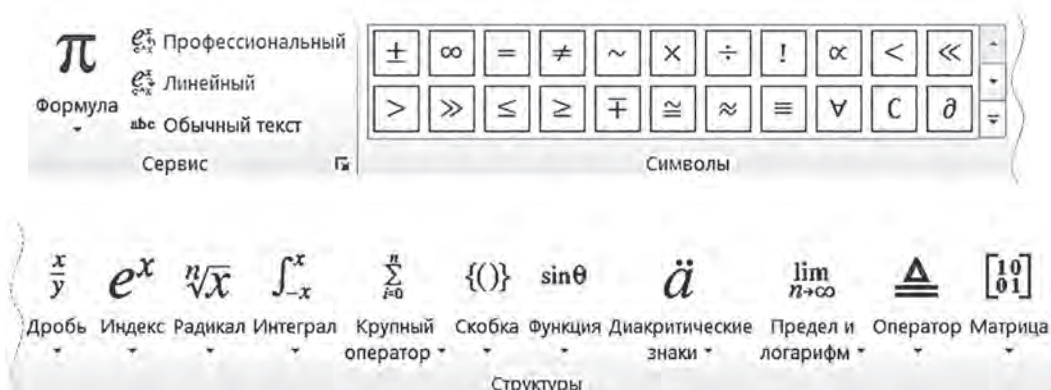
3. Ба дафтратон дар давоми матн бо сарлавҳаи «Формула ва ифодаҳо» аз фанни физика, формулаи медонистаатонро нависед. Ба зери ҳар як формула ба бузургҳои дар формула иштирок карда эзоҳ диҳед.

Агар китобҳои дарсии математика ва физикаро варақ занед, формулаҳо ва ифодаҳои гуногунамудро мебинед. Барои даровардани ифода ва формулаҳо ба барномаи Word аз имконияти муҳаррири формулаҳо истифода мебаранд.

Калимаҳои асосӣ: муҳаррири формула, ҷойгиркунии формула, таҳрири формула.

БА ҚОР ДАРОВАРДАНИ МУҲАРРИРИ ФОРМУЛАҶО

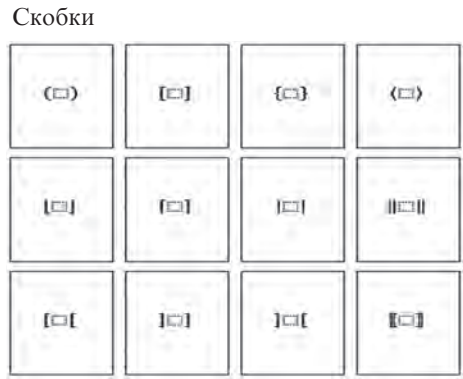

Аз рӯи баъзе имкониятҳои форматикунонӣ ҷойгир кардани аломатҳои махсуси хуччат ва навиштани формулаҳои содда мумкин аст. Барои навиштани формулаҳои мураккаб аз имкониятҳои тугмаи **Формула** (π Формула) -и гурӯҳи **Рамзҳо** (Символы) -и тасмаи **Ҷойгирсозӣ** (Вставка) истифода бурдан мумкин. Барои навиштани ягон формула курсорро ба сатре, ки формуларо ҷойгир кардан лозим аст, гузошта, тугмаи **Формула** (π Формула) интиҳоб мегардад. Чун дар расми **Место для формулы.** барои формула ҷой акс меёбад. Дар сатри менюҳо бошад, контекст-менюи **Қор бо формула-Конструктор** (Работа с формулами-Конструктор) ва тасмаи ба он мувофиқ акс меёбад:

Барои баромадан аз муҳаррири формулаҳо, акрабаки мушакро ба ҷойи асосии соҳаи қор оварда, тугмаи чапи онро як маротиба пахш мекунад.

ИМКОНИЯТҲОИ МУҲАРРИРИ ФОРМУЛАҲО

Имконияти муҳаррири формулаҳо ниҳоят калон аст. Он аз якчанд гурӯҳ иборат буда, ҳар як гурӯҳ дар навбати худ ба гурӯҳҳои аз маҷмӯи амалҳои маълум иборатбуда тақсим шудааст. Масалан, намудҳои гуногуни аломатҳои **муносибат**, аломатҳои **касрҳо ва радикалҳо**, **шаблони қавсҳо** аз ҷумлаи онҳоянд.

Гурӯҳи Рамзҳо (Символы)	Гурӯҳи Структураҳо (Структуры)
	<p>Простая дробь</p>
Гурӯҳи Структураҳо (Структуры)	Гурӯҳи Структураҳо (Структуры)
<p>Верхние и нижние индексы</p> 	<p>Скобки</p>
Гурӯҳи Структураҳо (Структуры)	
<p>Наборы условий и стопки</p> 	

Амалҳои мазкурро истифода бурда, мисолҳои поёниро менависем (мустақилона нависед).

$$1. 12 + \frac{1}{2} \leq 13 - x \quad 2. \left(2\frac{3}{4} \cdot 4 + 5\frac{1}{6} : \frac{1}{2} - 10\frac{6}{9} \right) \cdot 9 \quad 3. \frac{3}{4}x + \frac{1}{6} = \frac{5}{6}$$

$$4. \left(1\frac{3}{5} + 2\frac{1}{5} \right) : 1\frac{9}{10} + \left(1\frac{7}{10} - \frac{4}{5} \right) : \frac{3}{7} \quad 5. \left(x - 1\frac{8}{9} \right) + 3\frac{7}{9} = 4\frac{4}{9}$$

Агар формула хато дошта бошад, онро ислоҳ кардан мумкин аст. Барои ин акрабаки мушакро ба болои формула оварда, тугмаи чап ду маротиба пахш мегардад. Курсор ба дохили лавҳаи формула ҷойгир карда шуда, дар сатри менюҳо, контекст-менюи **Кор бо формула** (Работа с формулами) – **Конструктор** ва дар он тасмаи мувофиқ акс меёбад. Баъд бо ёрии мушак курсорро ба ҷойи зарурӣ оварда, ё бо ёрии клавиши самт хаторо ислоҳ кардан мумкин аст.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Чӣ тавр формуларо дар Word навиштан мумкин аст?
2. Муҳаррири формулаҳо чӣ тавр ба кор дароварда мешаванд? Дар амал нишон диҳед.
3. Аз муҳаррири формулаҳо чӣ тавр баромадан мумкин аст?
4. Дар муҳаррири формулаҳо чӣ гуна қисмҳо ҳаст?
5. Хаторо дар формула чӣ тавр ислоҳ кардан мумкин? Дар амал нишон диҳед.
6. Дар доираи лавҳаи формула чӣ гуна ҳаракат кардан мумкин аст? Дар амал нишон диҳед.
7. Аз формулаи матн чӣ тавр нусха бардоштан мумкин аст? Дар амал нишон диҳед.

МАШҚҶО

1. Ҳуҷҷатро бо унвони «Формула ва ифодаҳо» ҳосил кунед. Ба формула, муодила, нобаробарӣ, ифода ва эзоҳоро дохил кунед.
2. Ба давоми ҳуҷҷат бо унвони «Формула ва ифодаҳо» инҳоро нависед:

а) $100 - 56 \neq 95 - 48$

б) $8\frac{16}{27} - \left(x - 2\frac{17}{27}\right) = 8\frac{5}{27}$

в) $6\frac{1}{8} : \left(14\frac{5}{12} - 3\frac{13}{24} \cdot \frac{4}{7} + \left(3\frac{11}{12} - 2\frac{7}{12}\right)\right)$

г) $\sum \lambda \cdot \psi \cdot \frac{1}{\nu}$

д) баҳо = $\begin{cases} 5, & \text{агар тамоми ҷавобҳо дуруст бошад} \\ \neq 5, & \text{агар дар ҷавоб хато бошад} \end{cases}$

3. Ба дафтаратон сарлавҳаи «Ускунаҳои компютер»-ро нависед. Ба давоми он дар бораи асбобҳои дохил кардан ва баровардани компютер матн нависед. Ба матн ҷадвал ва шаклҳо дароред.

Дарси 16

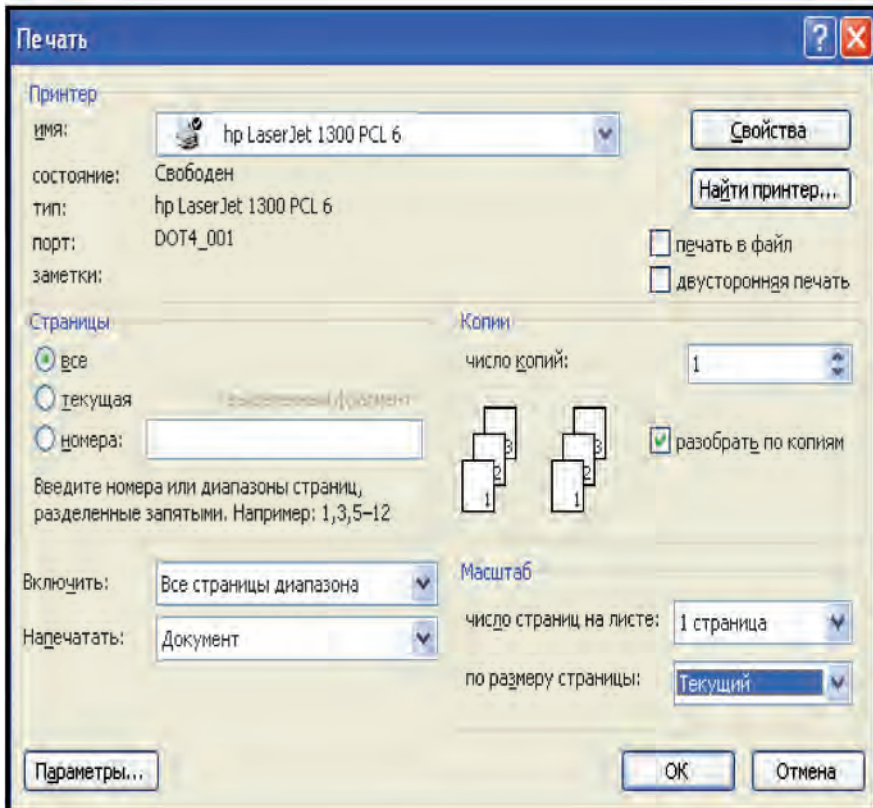
ЧОПИ ХУЦЧАТ ДАР WORD

Ниҳоят мавриди чоп кардани хуцчати тайёр ба коғаз расид. Агар хуцчати дорои расмҳо, шаклҳо ва чадвалҳои дар коғаз тайёркардаатон чӣ тавр намуд доштанишонро дида баромаданӣ бошед, бояд ин мавзӯро хуб омӯзед.

Калимаҳои асосӣ: **чопкунии хуцчат, имкониятҳои принтер.**

Принтерҳои замонавӣ имкониятҳои гуногуни чопи хуцчат-хоро доранд. Масалан, дар як варақ ҷойгир будани чанд саҳифаи матн, чоп кардани хуцчат дар шакли буклет ё ки китобча ва хоказо.

Барои тағйир додани параметрҳои чопи хуцчат шӯъбаи **Чопкунӣ** (Печать)-и менюи **Файл** интихоб мегардад. Дар экран

лавҳаи **Чопкунӣ** (Печать) мебарояд. Лавҳаи чопкунӣ аз бандҳои **Принтер** (Принтер), **Саҳифаҳо** (Страницы), **Нусхаҳо** (Копии), **Масштаб** (Масштаб), **Фарогирӣ** (Включить), **Чопкунӣ** (Напечатать) иборат.

Дар банди саҳифаҳо нишондодҳои **Ҳамааш** (Все), **Чорӣ** (Текущая), **Рақами тартибӣ** (Номера) ва **Қисми ҷудошуда** (Выделенный фрагмент) буда, якеи онҳо бо ёрии мушак интиҳоб мегардад.

Агар нишондоди «**Ҳама**» интиҳоб гардад, ҳуччат бо пуррагӣ (тамоми саҳифа), чоп мешавад. Дар нишондоди **Чорӣ** саҳифаи чорӣ (саҳифаи курсор истода) чоп мегардад. Нишондоди рақами тартибӣ интиҳоб гардад, дар он сурат даричаи ба он дахлдор ғайб мегардад. Дар даричаи мазкур рақамҳои тартибии саҳифаҳои ба чопкуниашон лозим навишта мешаванд. Масалан, агар 1, 3, 5–12 бошад, дар он сурат саҳифаи якум, сеюм, ҳамчунин дигар саҳифаҳо аз 5 то 12 чоп мегардад. Нишондоди қисми ҷудогардида фақат ба ягон қисми матн муайян гардад, интиҳоб кардан мумкин. Дар ин ҳолат қисми ҷудогардидаи матн чоп мешавад.

Дар банди **миқдори нусхаҳо** (число копий) ва **ҷудокунӣ аз рӯйи нусхаҳо** (разобрать по копиям) нишондодҳо вучуд дорад. Дар он ҷӣ қадар нусха бардошта, бо кадом тартиб чоп кардан нишон дода мешавад. Масалан, ягон ҳуччатро дар 3 нусха чоп кардан зарур ояд. Дар ин ҳолат ба даричаи **миқдори нусхаҳо** рақами 3 иншо мегардад. Агар фармони «**ҷудокунӣ аз рӯйи нусхаҳо**» қайд шуда бошад, дар он сурат аввал нусхаи аввал ба пуррагӣ, сипас нусхаи дуюм, баъд нусхаи сеюм чоп мегардад. Агар ин фармон қайд нашуда бошад, аввал саҳифаи якуми ҳуччат дар 3 нусха чоп шуда, баъд саҳифаи дуюм дар 3 нусха ва ҳоказо чоп мешавад.

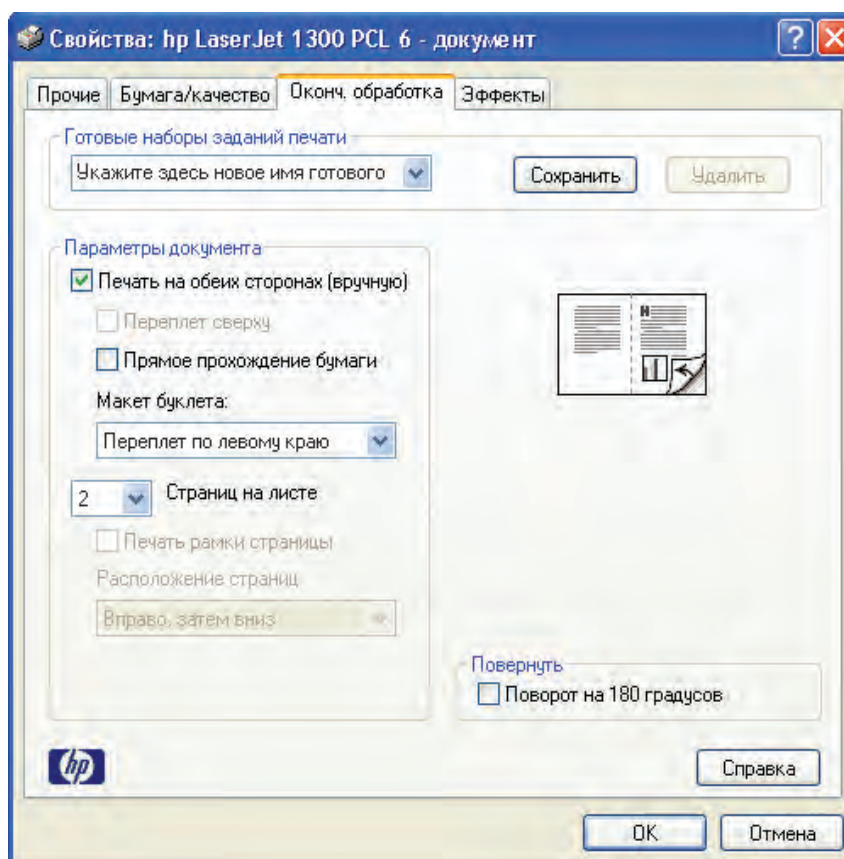
Дар банди масштаб дар як саҳифаи қоғаз чанд саҳифаи ҳуччат чоп шуданаш нишон дода мешавад. Барои ин дар даричаи **миқдори саҳифаҳои варақ** (число страниц на листе) яке аз фармони таклифгардида 1 саҳифа (1 страница), 2 саҳифа (2 страницы), 4 саҳифа (4 страницы) ва ҳоказо интиҳоб мегардад.

Дар банди фарогирӣ яке аз фармонҳои **Тамоми саҳифаҳо** (Все страницы диапазона), **саҳифаҳои рақами тартибашон тоқ** (Нечетные страницы), **саҳифаҳои рақами тартибашон ҷуфт** (Четные страницы) интиҳоб мегардад. Фармони **Тамоми саҳифаҳо** интиҳоб гардад, ҳуччат ё ки қисми қайдшудаи он ба пуррагӣ чоп

мешавад. Фармони саҳифаҳои рақами тартиби тоқ интиҳоб шавад, танҳо **саҳифаҳои рақами тартибиаш** тоқ чоп мегардад. Фармони **саҳифаҳои тартиби рақамаш чуфт** интиҳоб шавад, танҳо **саҳифаҳои рақами тартибиашон чуфт** чоп мешавад.

Дар банди принтер тугмаи **Хислатҳо** (Свойства) ҳаст. Бояд зикр намуд, ки бо кӯмаки тугмаи хосиятҳои мушак **Тугмаи хосиятҳо** паҳш гардад, дар экран **лавҳаи хосиятҳо** кушода мешавад. Мувофиқи намунаҳои принтер хусусиятҳои онҳо ҳам ҳар хел мешаванд. Аз ҳамин сабаб намуди лавҳаи хосиятҳо ва ахбори онҳо ҳам мухталиф мегарданд.

Принтерҳо дорой хусусиятҳои гуногун буда, мо бо хусусияти он аз чопи китобча шинос мешавем. На ҳамаи принтерҳо дорой чунин хосиятанд. Аз ҳамин сабаб китобчаро дар мисоли хосияти принтери тамғаи «**HP Laserjet 1300**» дида мебароем. Хусусияти лавҳаи принтер дар расми поёни нишон дода шудааст. Дарича аз чанд лавҳа иборат буда, барои дар шакли китобча

чоп кардани ҳуҷчат ба шӯъбаи **Коркарди хотима**вӣ (Оконч. обработка) ворид мегардад.

Аз банди **Параметрҳои ҳуҷчат** (Параметры документа) фармони **чопкунӣ аз ду тараф** (Печать на обоих сторонах)-ро интихоб кардан лозим. Дар дариҷаи иловагии макети буклет (Макет буклета) яке аз вариантҳои фармони пешниҳодгардида, фармони **муқовакунӣ аз тарафи чап** (Переплет по левому краю)-ро интихоб бояд намуд. Агар тугмаи ОК пахш карда шавад, дар он сурат чопи ҳуҷчат оғоз меёбад. Аввало, қисми ҳуҷчат дар як нисфи саҳифа чоп мегардад. Тартиби чопи қоғазҳо вайрон нагардида, боз ба принтер ҷойгир карда шавад, қисми боқимондаи ҳуҷчат дар тарафи дигари қоғаз чоп мегардад. Варақҳои қоғазии чопгардидаро ҳамвор карда, дуқат намоем, китобча ҳосил мешавад.

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО

1. Бо кӯмаки кадом тугма ҳуҷчатҳоро чоп кардан мумкин аст?
2. Чопи саҳифаи ҷорӣ ҳуҷчатро ҷӣ тавр амалӣ мегардонанд?
3. Саҳифаҳои пайи ҳам наомадаро дар як вақт ҷӣ тавр чоп карда метавонем?
4. Танҳо қисми қайдшудаи матнро ҷӣ тавр чоп кардан мумкин?
5. Танҳо саҳифаи рақами тартибиаш тоқ ва ҷуфтро ҷӣ тавр чоп кардан мумкин аст?
6. 5 нусхаи як саҳифаро баробар чоп кардан оё мумкин аст?
7. Бо кӯмаки ҷӣ гуна амалҳои пай дар пай ҳуҷчатро дар намуди китобча чоп кардан мумкин аст? Нақл кунед.

МАШҚҶО

1. Яке аз ҳуҷчати поёниро дар 2 нусха чоп кунед:
а) «Ватани ман – Ўзбекистон»;
б) «Оилаи ман» в) «Тарҷимаи ҳол».
2. Ҳуҷчати дусаҳифагиро аз усули чопи дутарафа истифода бурда, ба ҳар ду тарафи варақ чоп кунед.
3. Барои такрор ва мустаҳкамкунии донишатон маълумотҳои дар давоми сол гирифтаатонро аз имконияти додаи барномаи Word дар намуди (ҷадвалҳо, намудҳои муҳталифи матн, нақшҳо ва ҳоказо) истифода бурда, дар дафтратон акс кунед.

СУПОРИШҶО БАРОИ ТАКРОР

Донишомӯзони мӯхтарам! Дар давоми сол Шумоён корро дар протсессори матн омӯхтед, ки ниҳоят васеъ истифода мегардад. Акнун вақти санҷиши дониш ва малакаи амалиатон расид, ки дар тӯли сол ҳосил намудаед.

Ба саволҳои зерин ҷавоб гардонед:

1. Муҳаррири матн аз протсессори матн чӣ гуна фарқ дорад?
2. Кадом муҳаррирони матнро медонед?
3. Кадом протсессорҳои матнро медонед?
4. Протсессори матн чӣ гуна имкониятҳоро молик аст?
5. Хуччатро баъди таҳрир чӣ тавр маҳфуз доштан мумкин аст?
6. Таҳти мафҳуми «Блок» чиро мефаҳмед?
7. Қисми қайдшудаи матн чӣ ном дорад?
8. Аломатҳои зиёдании матнро чӣ тавр маҳв месозанд?
9. Чанд сатри матнро чӣ тавр маҳв кардан мумкин аст?
10. Кадом панели асбобҳо барои рангкунии қисми дохилии росткунҷа дар протсессори матни Word истифода мегардад?
11. Бо кадом амал қисми дохилии эллипс ва худудҳои онро дар протсессори матни Word ранг кардан мумкин аст?

Вазифаҳои зеринро ба иҷро расонед:

1. Ҷараёни кӯчондани ягон калима ва ё сатри матнро ба сатри дигар бо мисолҳо нишон диҳед.
2. Аз қисми қайдшудаи матн нусха бардоштанро бо мисолҳо нишон диҳед.
3. Форматикунони қисми қайдшудаи матнро бо мисолҳо фаҳмонда диҳед.
4. Ҷиҳозонидани як девори хонаи компютери ро дар хуччат баробари истифодабарии имконияти Word акс кунед.
5. Расмҳоро доир ба манзараҳои табиат кашед.
6. Аз имкониятҳои Word истифода бурда, чунин хуччатро офаред:

Супориши 1.

Супориши 2.

И м т и ҳ о н д а р
W o r d !

Фикри ҷустуҷӯ кун

- Аломати «Дефис»(тире, -) бе фосила навишта мешавад, масалан: мева-чева.
- «Тиреи дароз» (—) аз ҳар ду тараф бо фосила ҷудо мегардад. Барои навиштани он тугмаҳои **Ctrl**, **Alt** ва аз маҷмуи тугмаҳои кумакрасон тугмаи «тиреи дароз» якҷоя пахш карда мешавад.

$$\left\{ \begin{array}{l} x^2 \\ 0 \\ \bar{a} + \bar{b} \\ \forall a : a \leq b^2 \\ \frac{778}{888} + (878 - \psi : \chi) \end{array} \right. \equiv \prod \int \int_v f(x)$$

МУНДАРИЧА

Муқаддима	3
Дарси 1. Муҳаррирони матн	4
Дарси 2. Интерфейси протсессори матни MS Word.....	8
Дарси 3. Тайёр кардан ва нигоҳ доштани ҳуҷчат.....	14
Дарси 4. Қоидаҳои матннависӣ дар Word	19
Дарси 5. Параметрҳои асосии ҳуҷчатҳо	24
Дарси 6. Таҳрири ҳуҷчатҳо.....	30
Дарси 7. Форматикунони ҳуҷчат	35
Дарси 8. Машқҳо оид ба таҳрири андозакунии ҳуҷчатҳо	40
Дарси 9. Кор бо расмҳои ҳуҷчат.....	42
Дарси 10. Шакл ва нақшаҳо дар ҳуҷчатҳо.....	48
Дарси 11. Машғулияти амалӣ оид ба расм ва нақшаҳо.....	54
Дарси 12. Кор бо чадвалҳо дар ҳуҷчатҳо.....	55
Дарси 13. Амалҳои болои чадвал	61
Дарси 14. Объектҳои WordART.....	65
Дарси 15. Навиштани формулаҳо дар Word.....	69
Дарси 16. Чопи ҳуҷчат дар Word.....	72
Дарси 17. Супоришҳо барои тақрир.....	76

I-74 **Информатика ва технологияҳои ахбор.** Китоби дарсӣ ба-
рои донишомӯзони синфҳои 6-уми мактабҳои таълими миё-
наи умумӣ /Б. Болтаев, М. Маҳкамов ва диг.) Нашри сеюм.
Мутарҷим Ш. Турдиқулов. — Т: Хонаи эҷодии таъбу нашри
«O‘zbekiston» 2017. — 80 саҳ.

И. Болтаев Б.

ISBN 978-9943-01-445-9

УЎК 004(075)
КБК 32.81я72

O‘quv nashri

Bahodir Boltayev, Muxtor Mahkamov,
Axat Azamatov, Sayyora Rahmonqulova

INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI

*Ta’lim tojik tilida olib boriladigan umumiy o‘rta ta’lim maktablarining
6-sinf o‘quvchilari uchun darslik*

Qayta ishlangan, to‘ldirilgan uchinchi nashri

Тарчимон Ш. Турдиқулов
Муҳаррир З. Файзуллоева
Мусаввир А. Султонов
Муҳаррири бадеӣ Ҳ. Қутлуқов
Муҳаррири техникӣ Б. Каримов
Мусахҳах М. Қиронова
Саҳифабанди компютери Ф. Ҳасанова

Литсензияи нашриёт АИ № 158. 14.08.09.
Ба чопаш 3 августи соли 2017 иҷозат дода шуд. Андозаи 70×100^{1/16}.
Қоғази офсетӣ, чопи офсетӣ. Гарнитурани «Таумс». Кегели 12.
Ўзъи чопии шартӣ 6,50. Ўзъи нашриву ҳисобӣ 6,43.
Адади нашр 6278 нусха. Супориши № 17-279.

Дар ХЭТН «O‘zbekiston» -и Оҷонсии матбуот ва ахборот Ўзбекистон.
100011, Тошканд, кўчаи Навоӣ 30 чоп шудааст.

Telefon: (371) 244-87-55, 244-87-20. Faks: (371) 244-37-81, 244-38-10.
e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz,
www.iptd-uzbekistan.uz

**Чадвали нишондиҳандаи ҳолати китоби
ба ичора додашуда**

№	Ному насаби дони- шомӯз	Соли хониш	Ҳолати китоб ҳангоми гирифтани	Имзои раҳбари синф	Ҳолати китоб ҳангоми супоридан	Имзои раҳбари синф
1						
2						
3						
4						
5						

**Чадвали болоӣ ҳангоми ба ичора дода шудан ва дар
охири соли хониш баргардонида гирифтани китоб аз
тарафи раҳбари синф аз рӯи меъёрҳои зерин баҳо
гузошта мешавад**

Нав	Ҳолати китоб ҳангоми бори аввал супоридан
Хуб	Муқовааш яклухт, аз қисми асосии китоб ҷудо на- шудааст. Ҳамаи варақҳои ҳаст, надаридааст, ҷудо нашудааст, дар саҳифаҳо навишт ва хатҳо нест.
Қаноатбахш	Муқова қач шудааст, канорҳои қоҳида, якҷанд хатҳо кашида шудаанд, ҳолати аз қисми асосӣ ҷудошавӣ дорад, аз тарафи истифодабаранда қаноатбахш таъ- мир гаштааст. Варақҳои ҷудошудааш аз нав таъмир гаштааст, дар баъзе саҳифаҳо хат кашида шудаанд.
Ғайри- қаноатбахш	Муқова хат кашида шудааст, даридааст, аз қисми асосӣ ҷудо шудааст ё ки умуман нест, ғайри қаноатбахш таъмир шудааст. Саҳифаҳо дарида, ва- рақҳо намерасанд, хат кашида, ранг карда партофта шудааст, китобро барқарор карда намешавад.

I-74 **Информатика ва технологияҳои ахбор.** Китоби дарсӣ ба-рои донишомӯзони синфҳои 6-уми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ /Б. Болтаев, М. Маҳкамов ва диг.) Нашри сеюм. Мутарҷим Ш. Турдиқулов. — Т: Хонаи эҷодии таъбу нашри «O‘zbekiston» 2017. — 80 саҳ.

И. Болтаев Б.

ISBN 978-9943-01-445-9

УЎК 004(075)
КБК 32.81я72

O‘quv nashri

Bahodir Boltayev, Muxtor Mahkamov,
Axat Azamatov, Sayyora Rahmonqulova

INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI

*Ta’lim tojik tilida olib boriladigan umumiy o‘rta ta’lim maktablarining
6-sinf o‘quvchilari uchun darslik*

Qayta ishlangan, to‘ldirilgan uchinchi nashri

Тарчимон Ш. Турдиқулов
Муҳаррир З. Файзуллоева
Мусаввир А. Султонов
Муҳаррири бадеӣ Ҳ. Қутлуқов
Муҳаррири техникӣ Б. Каримов
Мусахҳах М. Қиронова
Саҳифабанди компютери Ф. Ҳасанова

Литсензияи нашриёт АИ № 158. 14.08.09.
Ба чопаш 3 августи соли 2017 иҷозат дода шуд. Андозаи 70×100^{1/16}.
Қоғази офсетӣ, чопи офсетӣ. Гарнитурани «Таумс». Кегели 12.
Ўзъи чопии шартӣ 6,50. Ўзъи нашриву ҳисобӣ 6,43.
Адади нашр 896 нусха. Супориши № 17-280.

Дар ХЭТН «O‘zbekiston» -и Оҷонсии матбуот ва ахборот Ўзбекистон.
100011, Тошканд, кўчаи Навоӣ 30 чоп шудааст.

Telefon: (371) 244-87-55, 244-87-20. Faks: (371) 244-37-81, 244-38-10.
e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz,
www.iptd-uzbekistan.uz